

ИЗДАТЕЛ

научно списание

Том XXI, книжка 2, 2019

PUBLISHER

scientific journal

Vol. XXI, Issue 2, 2019

ЗА БУКВИТЕ
ДО ПИСМЕНОСТЪ

Профил на списанието

Списание „Издател“ публикува научни текстове във всички исторически, практически и теоретични области на книгоиздаването в България и чужбина. Целта е списание „Издател“ да се утвърди като национален и международен научен форум, който чрез висококачествени авторски изследвания и рецензии на български и английски да отразява целия спектър от теми, отнасящи се до създаването, възпроизвеждането и употребата на книжни продукти. За да постигнем високо качество, редакционната колегия ще разчита на принципите на професионалния подбор, независимата оценка и системността на издателската процедура. Основните тематични рубрики на списанието са: Към читателя; Практика и опит; История на книгата; Теоретични аспекти; Нови подходи и иновации; Рецензии и анотации; Писма до редактора.

Списание „Издател“ започва да излиза през 1994 г. по инициатива на група интелектуалци. В периода 2003–2018 г. списанието излиза като съвместно академично издание на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ и Университета по библиотекознание и информационни технологии. Негов дългогодишен главен редактор е проф. Лъчезар Георгиев. От 2019 г. списанието се издава самостоятелно от издателство „За буквите – О писменехъ“ при УниБИТ.

Изпращайте вашите въпроси, мнения и предложения на: publisher@unibit.bg

Journal Scope

The Publisher journal aims to publish scientific publications related to the historical, practical and theoretical aspects of book publishing in Bulgaria and abroad. The aim is to establish the Publisher journal as a national and international scientific forum, which through high quality academic papers and reviews in Bulgarian and English to reflect the full range of topics related to the creation, reproduction and use of literary products. In order to achieve high quality, the editorial board will rely on the principles of professional selection, independent blind evaluation and systematic publishing procedure. The main thematic rubrics of the journal are: Editorial; Practice and Experience; Book History; Theoretical Aspects; New Approaches and Innovations; Reviews and Annotations; Letters to the Editor.

For questions, suggestions and collaboration: publisher@unibit.bg

Издатель

Научно списание
година XXI, книжка 2, 2019

Publisher

Scientific journal
Vol. XXI, Issue 2, 2019

ЗА БУКВИТЕ
О ПИСМЕНОХЪ

ГЛАВЕН РЕДАКТОР

Проф. д-р Лъчезар Георгиев
Университет по библиотекознание
и информационни технологии
Факултет по библиотекознание
и културно наследство
бул. „Цариградско шосе“ № 119, 302
София 1784, България
тел.: +359 889 538 566
е-поща: l.georgiev@unibit.bg

ИЗДАТЕЛ

„За буквите – О писменех“
Университет по библиотекознание и
информационни технологии

ДИРЕКТОР

Гл. ас. д-р Диана Стоянова
бул. „Цариградско шосе“ № 119,
ет. 2, кабинет 213
София 1784, България
тел.: +359 879 14 83 85
е-поща: d.stoyanova@unibit.bg

Списание „Издател“ излиза два пъти
годишно: книжка 1 – януари – юни;
книжка 2 – юли – декември.
Формат: 70/100/16. Печатни коли: 5.

С изпращането на текст и
илустрации до редакцията авторът
се съгласява да преотстъпи правото
за публикуването, анонсирането и
разпространението им за нуждите на
сп. „Издател“. Материали, които не
са одобрени за публикуване, не се
рецензират и не се връщат на
авторите.

Собственик на научно списание
„Издател“ е Университетът по
библио-текознание и
информационни технологии
(УниБИТ).

EDITOR-IN-CHIEF

Prof. Luchezar Georgiev, PhD
University of Library Studies
And Information Technologies
Faculty of Library Studies and
Cultural Heritage
119, Tsarigradsko Shosse Blvd., 302
Sofia 1784, Bulgaria
tel. +359 889 538 566
e-mail: l.georgiev@unibit.bg

PUBLISHER

“Za Bukvite – O pismeneh”
University of Library Studies and
Information Technologies

DIRECTOR

Assist. Prof. Diana Stoyanova, PhD
119, Tsarigradsko Shosse Blvd.,
fl. 2, office 213
Sofia 1784, Bulgaria
tel.: +359 879 14 83 85
e-mail: d.stoyanova@unibit.bg

Publisher Journal is published twice a
year: book I – January – June;
book II – July – December.
Size: 70/100/16. Printed Quires: 5.

By sending texts or illustrations to the
journal Publisher the author agrees to
submit the copyright for publishing,
dissemination and announcing.
Materials that are not approved for
publication are not reviewed and are
not returned to the authors.

The owner of the scientific journal
“Publisher” is the University of Library
Studies and Information Technologies
(ULSIT).

Главен редактор:

Проф. д-р Лъчезар Георгиев
(България)

Заместник главен редактор:

Доц. д-р Любомира Парижкова
(България)
Доц. д-р Васил Загоров
(България)

Редакционна колегия:

Проф. д.ик.н. Стоян Денчев –
(България)
Проф. дн Ирена Петева (България)
Доц. д-р Тереза Тренчева
(България)
Проф. д-р Невила Рама (Албания)
Проф. Агата Вълчак Ниеведомска
(Полша)
Доц. д-р Майкъл Бук (САЩ)
Проф. д-р Каролин Арчър
(Великобритания)
Проф. д.н. Валери Леонов (Русия)
Проф. д-р Александър Циганенко
(Русия)
Веселин Тодоров (България)
Велизара Добрева (България)

Editor-in-Chief:

Prof. Luchezar Georgiev
(Bulgaria)

Deputy Editor-in-Chief:

Assoc. Prof. Lubomira Parijkova
(Bulgaria)
Assoc. Prof. Vasil Zagorov
(Bulgaria)

Editorial Board:

Prof. Stoyan Denchev, DSc
(Bulgaria)
Prof. Irena Peteva, DSc (Bulgaria)
Assoc. Prof. Tereza Trencheva
(Bulgaria)
Prof. Nevila Rama (Albania)
Prof. Agata Valchak Nievedomska
(Poland)
Assoc. Prof. Michael Boock (USA)
Prof. Caroline Archer
(Great Britain)
Prof. Valeri Leonov (Russia)
Prof. Alexander Tsiganenko
(Russia)
Veselin Todorov (Bulgaria)
Velizara Dobрева (Bulgaria)

Съдържание		Contents
<i>Теоретични аспекти</i>		<i>Theoretical aspects</i>
Концепция за интелектуалната собственост – възникване, същност, обхват и защита <i>Тереза Тренчева</i>	5	Concept of Intellectual Property – Origin, Essence, Scope and Protection <i>Tereza Trencheva</i>
Предизвикателства пред интелектуалната собственост в новите медии на прага на единния цифров пазар <i>Евелина Здравкова</i>	18	Challenges to Intellectual Property in new Media on the Threshold of the Single Digital Market <i>Evelina Zdravkova</i>
<i>История на книгата</i>		<i>Book History</i>
Пропагандата на страниците на списание „Аз знам всичко“ (юни 1914 – октомври 1915) <i>Мила Кръстева</i>	29	Propaganda on the Pages of “I Know Everything” (June 1914 – October 1915) <i>Mila Krasteva</i>
Цеко Мустакерски и неговият принос за духовното и просветно развитие на Ботевград <i>Тина Петрова</i>	44	Tseko Mustakerski and his Contribution to the Spiritual and Educational Development of Botevgrad <i>Tina Petrova</i>
<i>Рецензии и анотации</i>		<i>Reviews and Annotations</i>
Уникално универсално четирикнижие за познанието и пътя на твореца – хуманист. „Избрани произведения“ на академик Леонид Джахая <i>Александра Куманова, Николай Василев</i>	50	Unique Universal Four Books on the Knowledge and the Road of the Author – Humanitarian. “Selected Works” of Academician Leonid Djakhaia <i>Alexandra Kumanova, Nikolay Vasilev</i>
„Златната хрестоматия на България“ наистина е златна (Трикнижието – инструмент на преподаването по „Академично писане“) <i>Поли Муканова</i>	56	“The Golden Chrestomathy of Bulgaria” is indeed Priceless (The Tribook – a tool for teaching “Academic Writing”) <i>Polly Mukanova</i>
„Документални източници и символна визуализация на масонството“ <i>Мони Алмалех</i>	66	“Documentary Sources and Symbolic Visualization of Freemasonry” <i>Mony Almalech</i>
Указания за авторите	72	Guidelines for Authors

ТЕОРЕТИЧНИ АСПЕКТИ
THEORETICAL ASPECTSКОНЦЕПЦИЯ ЗА ИНТЕЛЕКТУАЛНАТА СОБСТВЕНОСТ –
ВЪЗНИКВАНЕ, СЪЩНОСТ, ОБХВАТ И ЗАЩИТА

Тереза Тренчева

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Целта на настоящата статия е да насочи фокуса на внимание към концепцията за интелектуалната собственост. В първата част на публикацията е направен кратък исторически обзор на възникването на института на правото на интелектуална собственост. Във втората част на публикацията са разгледани същността и обхватът на интелектуалната собственост, като е открояена разликата на съдържанието, вложено в термините „правна закрила“ и „правна защита“, което е от важно значение за управлението на интелектуалната собственост.

Ключови думи: интелектуална собственост; обективно право; нематериални блага; авторско право.

Исторически аспекти на интелектуалната собственост¹

През цялото развитие на човешкото общество са се създавали произведения на литературата и изкуството, а човешката изобретателност и нейните продукти са обект на защита още през XII–XIII век, когато се развива дейността на гилдиите на занаятчиите в Европа. По това време монарсите издават т.нар. привилегии за определени лица, в повечето случаи занаятчии – за създаване на нови технически средства или за усъвършенстване на съществуващи. Привилегиите са наречени *Litterae patentes* (отворени грамоти) – на тях се изписват името на търговеца и това, за което може да се ползва привилегиата. Привилегиите се предоставят по искане на заинтересованите лица с акт на монарха по негова преценка. Това е по-скоро публично право, докато днес говорим за частно право – измислено е ново техническо решение и се издава патент за него. Привилегиата по същество си е временен монопол за използване на техническото решение от дадено лице. Въпреки че не са същинска правна закрила, привилегиите стимулират творчеството, индустрията, търговията, а и имат роля за възникването на патентното право.

Всъщност изобретената през 40-те години на XV век от Йохан Гутенберг печатарска преса и последвалото ѝ разпространение правят размножаването на печатни издания масово, бързо и значително по-евтино,

като допринасят и за зараждането на първата система за авторско право в света.

Първият закон в областта на интелектуалната собственост е Венецианският закон, известен като Решението на Сената на Венецианската република, наречено „Парте Венециана“, от 1474 г. Този закон регламентира материята подобно на патентен закон, съгласно който изобретателите получават привилегия в срок от 10 години върху своите изобретения, които трябва да отговарят на изискванията да бъдат нови, ловко измислени и използвани за полезна работа, а всички други, които искат да използват изобретението без разрешението на собственика, са заплашвани от санкции.

През 1557 г. в Европа е издаден Законът на крал Филип и кралица Мери, който дава на печатарите монополното право да издават отново вече отпечатвана от тях книга (без значение дали е нова, или известна), ако е одобрена от официалната цензура – тоест авторското право се свързва с появата на цензурата.

В Англия през 1624 г. се приема закон с наименованието Статут на монополите, съгласно който за първи път на създателите на нови технически решения се предоставя „патентна грамота“, даваща им привилегия (т.нар. изключително право) само те да използват своите нови технически решения, като се забранява на трети лица да ги използват за срок от 14 години. Преди това монарсите решават кой да има правото на монопол и това често не е създателят на изобретението.

През 1710 г. във Великобритания при кралица Анна Стюарт е приет първият закон за авторското право, чието пълно наименование е *„Закон за поощряване на знанието, предвиждащ поставянето на екземплярите от отпечатаните книги под надзора на авторите или на правоприемниците им за период от време, определен в настоящия текст“*. Той поставя началото на обективното авторско право, въпреки че за първи път авторите са определени като субекти, тоест акцентът отново пада върху регулирането на правата на преиздаване на книгите. В основата на създаването на Закона на кралица Анна Стюарт е, че авторското право поощрява знанията, като една от основните норми е, че се забраняват отпечатването и препечатването на книги без знанието на автори и издатели, с цел предотвратяване на всякакъв вид вреди спрямо тях, като по този начин се стимулира творчеството на авторите по това време. Любопитно е правилото на Закона на Анна Стюарт, според което авторът е задължен да депозира девет екземпляра от творбата си, които трябва да бъдат разпределени и използвани в девет библиотеки (Samuels, 2006 : 26).

През 1790 г. в САЩ, в съответствие с Конституцията от 1787 г., Конгресът на САЩ приема първия Национален закон за авторско право, с който се предоставят изключителни права на авторите да отпечатват, препечатват, издават и продават създадените от тях книги, карти и чертежи за 14 години от първата публикация. Според нормативния акт правата на

автора може да се подновяват за нов, допълнителен срок. В този закон, подобно на Закона на Анна Стюарт, се налага задължението да се депозират екземпляри от книгата, като единият трябва да се депозира в местния общински съд, а другият – в библиотеката на държавния секретар.

Във Франция положението е по-различно – там за първи път става дума за авторски права в съвременния смисъл на думата по повод на приемането на два декрета. Декретът от 1791 г. признава на автора на драматично произведение изключителното право да разрешава публичното му показване през живота си и 5 години след това. Декретът от 1793 г. признава на авторите на писмени произведения, музика и рисунки изключителното право да ги разпространяват или продават през същия период. Тези декрети признават правото на автора неговото произведение да бъде закриляно като „произведение на духа“. Там се поставя акцент върху използването на произведенията. Авторите целят по-скоро признание за гениалността им.

През 1828 г. в Русия е приет първият документ, регулиращ авторските права – „Положение на правата на съчинителите“, който е издаден едновременно с въвеждането на нов Цензурен устав. През 1870 г. Конгресът на САЩ утвърждава Закон за търговските марки, за да се предотврати представянето на чужди стоки като свои. През 1874 г. в Германия е приет първият Закон на Райха, а в Италия законодателите се занимават със закрилата на „произведенията на духа“.

През XVIII век се оформя обликът на двете различни правни системи – англо-американската правна система, според която авторското право се разглежда като обикновено право на собственост (т.нар. материална собственост), например издател може да получи от самото начало цялото авторско право върху произведението, докато в континенталната правна система от значение е и моралният елемент – неимуществените права се запазват за автора, независимо че правото за използване е прехвърлено, тоест запазва се връзката между творбата и личността на автора.

Интелектуалната собственост е позната като концепт още на възрожденския българин, но българското обективно право на интелектуална собственост води началото си непосредствено след Освобождението от турско робство (Zagorov, 2019). Като резултат от Руско-турската война (1877–1878) започва процес на формиране на правната система на суверенната българска държава. Началото на правната закрила на обектите на индустриалната собственост в България се поставя през 1892 г., а първите авторскоправни норми са включени в Дял трети на Търговския закон от 1897 г. и се отнасят за издателския договор (Zagorov, 2013).

През 1921 г. е приет първият български закон за авторското право, а също така и законът за патентите за изобретения. През същата година България ратифицира и двете основополагащи конвенции в областта на интелектуалната собственост, а именно Парижката конвенция за закрила на индустриалната собственост и Бернската конвенция за закрила на

авторските права върху литературните и художествените произведения². Това е задължение, поето по Ньойския мирен договор, с който приключва за страната ни Първата световна война (1914–1918).

Същност и обхват на интелектуалната собственост

За да вникнем по-дълбоко в проблема за интелектуалната собственост и нейната защита, е необходимо, на първо място, да разгледаме същността на собствеността въобще. Както е известно, институтът на собствеността включва две основни категории – икономическа и правна. Доктринерното схващане е, че собствеността се състои от три основни компонента: движима собственост, недвижима собственост и интелектуална собственост. Безспорно, понятието „собственост“ е сложен комплекс от юридически връзки между човека и вещта, като най-характерната особеност е, че собственикът на вещта има пълното право да се разпорежда с нея, като забранява на трети лица да я използват (Datsov, Petrov, 2011). Именно в това определение за собствеността се крие същността на интелектуалната собственост.

Интелектуалната собственост от своя страна е комплексно, сложно, съставно и динамично развиващо се понятие, което, както вече споменахме, има икономическо и юридическо проявление, като се има предвид институтът на собствеността.

В съвременното информационно общество сме свидетели на бързото развитие на човешката интелектуална дейност, в резултат на която се получават уникални творчески резултати, продукти на персоналното творчество и иновативността на човешката личност. Интелектуалните продукти всъщност са еманация на човешкия разум, както и В. Борисова определя интелектуалната собственост: *„собственост, но не върху вещи с материален характер, а върху интелектуални постижения на човешкия ум с присъщ за тях нематериален характер, известни още като обекти на интелектуалната собственост“* (Borisov, 2010 : 9).

Именно този вид творчески продукти провокират появата на интелектуалната собственост. Интелектуалната собственост, най-общо казано, са законовите права, които са резултат от интелектуалната дейност в областта на индустрията, науката, литературата и изкуството.

Интелектуалната собственост се възприема като собственост върху обектите, резултат на творческата дейност на човека, на неговия интелект, откъдето идва и нейното наименование. Обектите на интелектуалната собственост – интелектуалните творби, можем по-общо да наречем „интелектуални продукти“ или „произведения“ (Galabova, 2009). В този смисъл интелектуалната собственост е собствеността върху информацията, която съдържат интелектуалните продукти, и техните създатели имат пълното право на собственост върху тях. Оттук следва да се отбележи и нематериалният характер на тези продукти. Тоест интелектуалната собственост не е собствеността върху вещи с материален характер, а върху

интелектуални постижения с присъщ нематериален характер, т.нар. обекти на интелектуална собственост.

Следвайки логиката на правото, е важно да споменем, че дадено обществено отношение или благо трябва да съществува, да бъде оценено като такова или да бъде поставено под заплаха или нарушено, за да бъде то регламентирано и защитаващо от правната система. Правото на интелектуалната собственост има за свой непосредствен обект на закрила нематериални блага, които притежават свои специфики и особености. На първо място, те са идеални, тоест ние не се интересуваме от техния веществен характер, тъй като те са идеи, мисловни решения, продукти на човешката мисъл и съзнание. На второ място, въпреки своя нематериален характер те се възпроизвеждат в много и различни носители, като на практика са физически неунищожими и не се амортизират, а единствено с годините могат да увеличават своята стойност. На трето място, те притежават икономически аспект, тоест добавят стойност, като опровергават постулата, че единствено трудът добавя стойност. В наши дни добавената стойност, която носят тези нематериални блага, е значителна. На четвърто място, нематериалните блага притежават качеството „убиквитет“ поради своя нематериален, абстрактен характер, тоест те нямат точно определено място в пространството. Всички тези блага поради идеалния си характер нямат точно определени координати. С други думи казано, един обект на интелектуалната собственост може да се използва в един и същи момент от различни лица на различни места. Нематериалните блага не признават държавни граници, но обикновено законите, защитаващи правата върху тях, са национални и действат на територията на дадена страна.

От своя страна нематериалните блага са обект на правоотношения, но първо, трябва да се обективират по начин, по който да бъдат възприети и от други лица, различни от техните създатели. Правата върху нематериалните блага са имуществени и неимуществени; те са изключителни, тъй като единствено техният притежател (създател) може да извършва определените действия с тях, като забранява на други правни субекти да се разпореждат със създаденото от него нематериално благо (Kirov, 2015).

Правото на интелектуална собственост трябва да се разглежда като обективно и субективно право, учебна дисциплина и наука. Относно правото на интелектуална собственост като действащо обективно право, в правната наука не съществува единно становище. Според Б. Неделчева интелектуалната собственост трябва да се разглежда като подотрасъл на гражданското право, защото отношенията между субектите на правоотношението са имуществени или неимуществени. Освен това при празноти субсидиарно се прилагат разпоредбите на гражданското право. Но тук се включват и разпоредби от различни други отрасли, като наказателно право, търговско право и др. (Nedelcheva, 2002).

Според М. Павлова правото на интелектуална собственост не би следвало да се разглежда като самостоятелен правен отрасъл, а то включва

отделни права, като патентното, марковото, авторското, и затова следва, че не може да се говори за правото на интелектуална собственост като за самостоятелен отрасъл, а правата, изучаващи отделните обекти на интелектуална собственост, представляват самостоятелни отрасли на частното право със своя специфика (Pavlova, 2002).

Според друга дефиниция правото на интелектуална собственост представлява система от правни норми, които регулират обществените отношения, свързани с интелектуалната собственост, тоест свързани със създаването, признаването, издаването, разпространяването, наследяването и юридическата закрила на интелектуалната собственост (Hristomatiya, 1991).

Много пълна и точна дефиниция на понятието „интелектуална собственост“ е дадена във вътрешното право на нашата страна и тя гласи следното: *„Интелектуална собственост“ е собствеността върху произведения на науката, изкуството и литературата, включително кино- и телевизионни филми и записи за телевизионни или радиопредавания; върху патенти, търговски марки, промишлени образци и полезни модели, чертежи, планове, секретни формули и процеси, както и информация за промишлен, търговски или научен опит (ноу-хау), или казано по друг начин, понятието „интелектуална собственост“ включва правата върху нематериални обекти, които са резултат от творческата дейност в промишлената, научната, литературната и художествената област“³.*

Съгласно разпоредбата на чл. 2 (viii), съобразно Конвенцията за учредяване на Световната организация за интелектуална собственост „интелектуалната собственост“ включва правата, отнасящи се до:

- литературни, художествени и научни произведения;
- изпълнения на артисти изпълнители, звукозаписи и радио- и телевизионни предавания;
- изобретения във всички области на човешката дейност;
- научни открития;
- промишлени образци;
- търговски марки, марки за услуги, търговски наименования и обозначения;
- закрила срещу нелоялна конкуренция;
- както и всички други права, произтичащи от интелектуална дейност в промишлената, научната, литературната и художествената област.

От така представеното съдържание на интелектуалната собственост в Конвенцията за учредяване на СОИС бихме могли да обособим четири основни групи права, както следва:

- правата върху обекти на авторското право (правата върху литературни, художествени и научни произведения, включително софтуер, звукозаписи, бази данни, компютърни програми и др.);
- права, сродни на авторското право (изпълненията на артисти изпълнители, звукозаписи и радио- и телевизионни предавания);

- правото върху индустриална собственост (изобретения и промишлени образци във всички области на човешката дейност, промишлени дизайни, търговски марки и марки за услуги, наименования за произход, търговски имена; означения и права за закрила срещу нелоялна конкуренция);
- други права, произтичащи от интелектуална дейност, и всички други права, произтичащи от интелектуалната дейност в промишлената, научната, литературната и художествената дейност, включително права върху търговски и фирмени тайни, други тайни: ноу-хау, шоу-хау, традиционни и модерни знания; нови сортове растения и породи животни, топология на интегрални схеми; домейн имена в интернет и др. (Convention Establishing the World Intellectual Property Organization, 1967 : 1).

Обобщавайки всичко, казано дотук, бихме могли да направим следния извод: „Право на интелектуална собственост“ е термин, с който се означават различни понятия, като някои от неговите значения може да бъдат: обективно право – съвкупност от правни норми; субективно право – правомощие на основата на обективното право; наука за изследване на правни норми във връзка с дадени интелектуални резултати; учебна дисциплина, която се изучава в юридически, икономически, технически, хуманитарни и други специалности предимно на висши учебни заведения, както и при осъществяване на следдипломно обучение.

Защита на правата на интелектуална собственост

От направения преглед на дефинициите става ясно, че еднозначно понятие „право на интелектуална собственост“ не съществува, ето защо, за да се проследи същността на интелектуалната собственост, трябва да се вникне в разликата на съдържанието, вложено в термините „правна закрила“ и „правна защита“. Отграничаването на „правна закрила“ от „правна защита“ е от важно значение за управлението на интелектуалната собственост и в частност – от университетите.

Правната закрила е комплексно понятие и съдържа правния режим на обектите на интелектуална собственост, тоест реда и условията за въздигането им като обекти на изключителни права и чрез правомощия, отредени на компетентни органи в правната система на национално, европейско и международно ниво.

Правната защита се отнася до т.нар. субективни права на интелектуална собственост, които възникват на основата на обективното право, тоест те възникват на основата на въведената с правни норми правна закрила на съответните обекти на интелектуална собственост. Нарушаването на тези субективни права на интелектуална собственост води до юридическа отговорност на нарушителя и е основание за осъществяването на правна защита срещу нарушението. С други думи казано, под „правна закрила“ в широк смисъл се разбира признаването на

права, а в по-тесен смисъл – признаването на едно право (например издаване на патент или регистрация на търговска марка от компетентен орган). За „**правна защита**“ се говори, когато има нарушение на права, като за нарушение се смята всяко използване на дадено произведение без разрешението на автора.

Относно правата на интелектуална собственост са уредени три способа за защита – наказателноправна, административнонаказателна и гражданскоправна защита.

Наказателноправната защита е кодифицирана и се съдържа в глава 3, раздел VII от Наказателния кодекс „Престъпления против интелектуалната собственост“ (загл. изм., ДВ, бр. 50 от 1995 г.). Наказателноправната защита се изразява в налагането на наказания, когато са налице престъпления, имащи за обект правата на интелектуална собственост, както следва:

- Интелектуално пиратство – чл. 172 а от НК;
- Имитация – чл. 172 б от НК;
- Плагиатство – чл. 173 от НК;
- Натрапено съавторство – чл. 174 от НК.

Интелектуално пиратство (контрафакция) е записване, възпроизвеждане, разпространяване, излъчване, предаване или използване по друг начин на чуждо произведение, което е обект на авторско или сродно на него право, без необходимото по закон съгласие на носителя на това право.

Имитация е използване в търговската дейност на марка, промишлен дизайн, сорт растение или порода животно, географско означение или тяхна имитация без правно основание и без съгласието на притежателя на изключителното право.

Плагиатство е издаване или използването под свое име или под псевдоним на чуждо произведение на науката, литературата или изкуството или на значителна част от такова произведение; регистрация на свое име на чуждо изобретение, полезен модел или промишлен дизайн (Lozev, 2007).

Натрапено съавторство е включване като съавтор на изобретение, полезен модел или промишлен дизайн или на произведение на науката, литературата или изкуството, без да се вземе участие в творческата работа по неговото създаване, а чрез злоупотреба със служебно положение.

На първа инстанция наказателните производства се разглеждат от районните съдилища.

Административнонаказателната защита на интелектуалната собственост е типична само за българското законодателство – прилага се по отношение на всички обекти на авторските и сродните права, както и на обектите на индустриалната собственост. Правната регламентация намира систематично място в съответния закон след „Гражданскоправна защита“ и след останалите разпоредби във всеки от съответните закони. За обектите на индустриална собственост към Патентното ведомство на Република

България действа специално създаден сектор „Административнонаказателна отговорност“. Докато за обектите на авторското право административнонаказателната защита се осъществява от длъжностни лица (тоест административнонаказващи органи), определени със заповед на министъра на културата, след извършване на проверка със съдействието на органите на Министерството на вътрешните работи. Първата съдебна инстанция по тези производства са районните съдилища. Административните съдилища са втора и окончателна инстанция (Georgieva, Draganov, Petrov and Tozova, 2013).

Гражданскоправната защита се реализира чрез уредените в отделните закони искове, посредством които лицата, чиито права и законни интереси са застрашени или нарушени, могат да търсят гражданска отговорност на нарушителя по съдебен ред. Гражданскоправната защита се осъществява от окръжните съдилища – по спорове, засягащи нарушение на авторските и сродни на авторските права. Споровете, засягащи нарушения върху правата на индустриална собственост, се разглеждат само от Софийския градски съд.

Право на интелектуална собственост – понятие, характерни черти, предмет, система и източници

В България правото на интелектуална собственост е сравнително нов вид, който в последните години се утвърждава като самостоятелен дял на правото. Неговото повсеместно приложение го наложи като действащо право – система от правни норми, регламентиращи определена категория обществени отношения. Интелектуалното право е синтезирано в себе си много от общите черти на правната теория и практика, но има и голям брой специфики, характерни само за него, което го превръща в част от функциониращата правна система (Yotov, 2003 : 13; Datsov, Petrov, 2011 : 13–14).

Важно е да се обърне внимание на две основни специфики на правото на интелектуална собственост. Първата и най-важна специфика е интернационалният и наднационален характер на правото на интелектуална собственост. Голяма част от възникналите интелектуалноправни отношения са се появили на базата на норми, акумулирани в множество международноправни източници, на основата на които националното ни право е създадо подсистема от правила за обществено поведение. Друга специфика на правото на интелектуална собственост е, че то е концентрирало част от гражданското, търговското, наказателното, административното и международното частно право. Като се имат предвид тези две специфики, се налага изводът, че правото на интелектуална собственост придобива комплексен характер, за разлика от гореспоменатите правни отрасли, които са типични самостоятелни дялове от правото. По своята същност правото на интелектуална собственост е съвкупност от правни норми, които регламентират и регулират обществените отношения, свързани със създаването, разпределението,

разпространението и юридическата защита на интелектуалната собственост и на всички продукти на човешкия интелект, които по своя отраслов характер са гражданскоправни норми.

Според Б. Неделчева: „*Правото на интелектуална собственост е термин, с който се означават различни понятия. Така значението на този термин може да бъде: обективно право – съвкупност от правни норми, субективно право – правомощие на основата на обективното право, наука за изследване на правни норми във връзка с интелектуални резултати, учебна дисциплина, която се изучава в юридически, икономически, технически, хуманитарни и други специалности предимно на висши учебни заведения, както и при осъществяване на следдипломно обучение*“ (Nedelcheva, 2002).

Правото на интелектуалната собственост урежда обществените отношения във връзка с предоставянето на закрилата, използването и защитата срещу нарушения на права върху нематериалните блага, които представляват резултати от творческата дейност на човека (Georgieva, Draganov, Petrov and Tozova, 2013 : 9).

Предмет на правото на интелектуална собственост са правни явления, като предимно равнопоставени отношения между гражданскоправни субекти, но във връзка с нематериални блага (които вече разгледахме), продукти на творческа дейност и сродни на тях блага и действия – обекти на интелектуална собственост, които отношения се наричат интелектуалноправни и включват също така правния режим на тези обекти.

Системата на правото на интелектуална собственост има своето ясно определено място като подотрасъл на гражданското право. Единството в правната уредба на интелектуалните отношения предопределя това място и е изключително значим фактор за постигане на целите, поставени от правото, включително за насърчаване на творчеството и на инвестирането в него и за защита срещу нарушения на интелектуалните субективни права.

Източниците на правото на интелектуална собственост са източници на обективното право на Р България и в частност – източници на гражданското и на търговското право. Издават се и индивидуални административни актове, сключват се сделки, изразяват се становища на специалисти, постановяват се решения на съдилища съобразно тяхната компетентност, създават се правила от международни организации, включително неправителствени, които оказват въздействие във връзка с правния режим на обектите на интелектуална собственост.

Несъмнено, след всичко казано дотук може да се направи следният извод: Правото на интелектуална собственост (интелектуалното право) е еманация на правовата държава. Интелектуалната собственост е сложен, комплексен и динамично развиващ се феномен на човешката култура с призната роля и значение за създаването и развитието на съвременното

информационно общество и с юридически, икономически, социален и научен характер.

Проследяването на историческите аспекти на интелектуалната собственост показва, че през периода XVIII–XXI век силно се активизира разработването както на многостранни конвенции, споразумения, декрети, договори, така и на други нормативни документи, регламентиращи разнообразната и сложна материя на интелектуалната собственост. Анализът на същността и на обхвата на интелектуалната собственост маркира категоричната разлика между материални блага (вещи и права върху вещи) и нематериални блага (обекти на правото на интелектуална собственост). Вещите са материални предмети и имат телесен характер, докато интелектуалната собственост не се владее, а се притежава и придобива, което ѝ придава абстрактен характер.

Направеното разграничаване на „правна закрила“ от „правна защита“ е от важно значение за управлението на интелектуалната собственост в университетска информационна среда, като се има предвид, че една от най-честите грешки е именно неточното терминологично разграничаване в академична среда.

Поставеният акцент върху трите основни способа за защита на интелектуалната собственост (наказателноправна, административнонаказателна и гражданскоправна защита) дава пълна картина на правната защита на интелектуалната собственост.

БЕЛЕЖКИ

¹ Представеният кратък преглед на историческото развитие на интелектуалната собственост няма претенции за изчерпателност и всеобхватност, тъй като целта е само да се маркират основните етапи в развитието на интелектуалната собственост. Исторически аспекти са представени на базата на следните издания: Г. Саракинов, „Авторско право и сродните му права в Република България“ (2009), „Интелектуална собственост: право, политика и икономика. Ръководство“ (2008), Ц. Каменова, „Международно и национално авторско право“ (2004), Б. Неделчева, „Интелектуалната собственост – минало, настояще, бъдеще“ (2015), Т. Тодорова, „Библиотечни политики“ (2010), А. Манчев, „Авторско право. Договори“ (2012).

² § 1, т. 31 от ДР на Закон за данъците върху доходите на физическите лица (ЗДДФЛ)

³ В научните среди все още не е окончателно изяснено кога България ратифицира Бернската конвенция. Най-често в научната литература се цитира 1921 г., но според „Държавен вестник“, бр. 84 от 16.07.1929 г. Конвенцията е ратифицирана у нас през 1929 г. (Редакционна бел. – сп. „Издател“).

ЛИТЕРАТУРА

Convention Establishing the World Intellectual Property Organization. (2019) <http://www.wipo.int/export/sites/www/treaties>.

Борисов, Б. (2008). *Интелектуална собственост: политика, право и икономика.* (Ръководство). София: УИ „Стопанство“.

- Борисова, В.** (2010). *Интелектуална собственост и собственост*. София: УИ „Стопанство“.
- Георгиева, И., Ж. Драганов, П. Петров, Р. Тозова.** (2013). *Право на интелектуалната собственост и митническо право на ЕС: Ръководство*. София: Висш съдебен съвет.
- Гълъбова, С.** (2009). *Интеграitivност на източниците на научна информация и интелектуалната собственост, стандартизацията и управлението на качеството*. София: WINI-1837.
- Дацов, Пламен, П. Петров** (2011). *Престъпления против интелектуалната собственост*. София: Ciela.
- Загоров, Васил.** (2019). Интелектуални посегателства в българското книгоиздаване през XIX век. – В: *Интелектуалната собственост и дигиталните хора*. Сборник с материали от Седми национален семинар, посветен на Международния ден на интелектуалната собственост (26 април). София: За буквите – О писменех: 133–143.
- Загоров, Васил.** (2013). Из историята на авторското право в България (1878–1948). – В: *Библиотека. Год. 20, брой 1*, 25–34.
- Йотов, Б.** (2003). *Интелектуално право. Право на интелектуалната собственост*. София: Сиела.
- Каменова, Цветана.** (2004). *Международно и национално авторско право*. София: Институт за правни науки.
- Киров, М.** (2015). *Съвременна закрила на интелектуалната собственост. Начално въведение в понятието интелектуална собственост. Европейски институт за държавата и правото*, София, <https://euinstitute2015.wordpress.com>.
- Лозев, Емил.** (2007). *Актуални проблеми на авторското право и сродните му права*. София: Сиела.
- Манчев, Ангел.** (2012). *Авторско право: Договори*. София: Ciela.
- Неделчева, Б.** (2015). Интелектуалната собственост – минало, настояще, бъдеще. – В: *Интелектуалната собственост – формула за успех, творчество и иновации*. София: За буквите – О писменех, с. 63–79.
- Неделчева, Б.** (2002). *Право на интелектуалната собственост*. София.
- Павлова, М.** (2002). *Гражданско право. Том I: Обща част. Право*. София: Софи-Р.
- Самюълс, Едуард.** (2006). *Илюстрирана история на авторското право*. София: Слънце.
- Саракинов, Г.** (2009). *Авторското право и сродните му права в Република България*. 6. прераб. и доп. изд. София: Сиби.
- Тодорова, Таня.** (2010). *Библиотечни политики*. София: Авангард Прима.
- Христоматия по интелектуална собственост.** (1991). София: ИНРА.

REFERENCE

- Convention** Establishing the World Intellectual Property Organization. (2019) <http://www.wipo.int/export/sites/www/treaties>.
- Borisov, B.** (2008). *Intelektualna sobstvenost: politika, pravo i iekonomika*. (Rakovodstvo). Sofiya: UI „Stopanstvo“.
- Borisova, V.** (2010). *Intelektualna sobstvenost i sobstvenost*. Sofiya: UI „Stopanstvo“.
- Galabova, S.** (2009). *Integrativnost na iztochnitsite na nauchna informatsiya i intelektualnata sobstvenost, standartizatsiyata i upravlenieto na kachestvoto*. Sofiya: WINI-1837.
- Georgieva, I., Zh. Draganov, P. Petrov, R. Tozova.** (2013). *Pravo na intelektualnata sobstvenost i mitnicheskо pravo na ES: Rakovodstvo*. Sofia: Vissh sadeben savet.

- Datsov**, Plamen, P. Petrov. (2011). *Prestapleniya protiv intelektualnata sobstvenost*. Sofiya: Ciela.
- Kamenova**, Tsvetana. (2004). *Mezhdunarodno i natsionalno avtorsko pravo*. Sofiya: Institut za pravni nauki.
- Kirov**, M. (2015). *Savremenna zakrila na intelektualnata sobstvenost. Nachalno vavedenie v ponyatiето intelektualna sobstvenost*. Evropeyski institut za darzhavata i pravoto. Sofiya <https://euinstitute2015.wordpress.com>.
- Lozev**, Emil. (2007). *Aktualni problemi na avtorskoto pravo i srodnite mu prava*. Sofiya: Siela.
- Manchev**, Angel. (2012). *Avtorsko pravo: Dogovori*. Sofiya: Ciela.
- Nedelcheva**, B. (2015). *Intelektualnata sobstvenost – minalo, nastoyashte, badeshte*. – V: *Intelektualnata sobstvenost – formula za uspeh, tvorchestvo i inovatsii*. Sofiya: Za bukвите – O pismenehy, s. 63–79.
- Nedelcheva**, B. (2002). *Pravo na intelektualnata sobstvenost*. Sofiya.
- Pavlova**, M. (2002). *Grazhdansko pravo. Tom 1: Obshta chast. Pravo*. Sofiya: Sofi-R.
- Samyuals**, Eduard. (2006). *Ilyustrovana istoriya na avtorskoto pravo*. Sofiya: Slantse.
- Sarakinov**, G. (2009). *Avtorskoto pravo i srodnite mu prava v Republika Bulgariya*. 6. prerab. i dop. izd. Sofiya: Sibi.
- Todorova**, Tanya. (2010). *Bibliotechni politiki*. Sofiya: Avangard Prima.
- Hristomatiya po intelektualna sobstvenost. (1991). Sofiya: INRA.**
- Yotov**, B. (2003). *Intelektualno pravo. Pravo na intelektualnata sobstvenost*. Sofia: Siela.
- Zagorov**, Vasil. (2019). *Intelektualni posegatelstva v balgarskoto knigoizdavane prez XIX vek*. – V: *Intelektualnata sobstvenost i digitalnite hora*. Sbornik s materiali ot Sedmi natsionalen seminar, posveten na Mezhdunarodnia den na intelektualnata sobstvenost (26 april). Sofia: 133–143.
- Zagorov**, Vasil. (2013). *Iz istoriyata na avtorskoto pravo v Bulgaria (1878–1948)*. – V: *Biblioteka. God. 20*, broj 1, 25–34.

CONCEPT OF INTELLECTUAL PROPERTY – ORIGIN, ESSENCE, SCOPE AND PROTECTION

Abstract: *The purpose of this article is to focus on the concept of intellectual property. The first part of the publication provides a brief historical overview of the arise of the institute of intellectual property rights. The second part of the publication examines the nature and scope of intellectual property, highlighting the difference between the content of the terms “legal protection” and “legal defense”, which is important for the intellectual property management.*

Keywords: *Intellectual Property; objective law; intangible assets; Copyright.*

Assoc. Prof. Tereza Trencheva, PhD
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose, Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: t.trencheva@unibit.bg

ТЕОРЕТИЧНИ АСПЕКТИ
THEORETICAL ASPECTSПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИНТЕЛЕКТУАЛНАТА
СОБСТВЕНОСТ В НОВИТЕ МЕДИИ НА ПРАГА НА ЕДИННИЯ
ЦИФРОВ ПАЗАР**Евелина Здравкова***Университет по библиотекознание и информационни технологии*

Резюме: Разгледана е Директивата на Европейския парламент и Съвета на Европа относно авторското право в цифровия единен пазар като водеща цел на Европейската комисия за уеднаквяване на регулациите във всички държави членки в новото цифрово пространство. Акцентира се върху хармонизацията на няколко изключителни права и изключенията от авторското право, както и върху правилата, които се занимават с проблеми, свързани с разпространение на ценности в онлайн среда и онлайн услугите, които съхраняват и дават достъп до качено от потребителите съдържание. Обърнато е внимание на въведеното от Европейската комисия ново сродно право за публикации в пресата и издателите на преса, което гарантира, че организационният и икономическият принос на издателите на вестници и списания са признати и стимулирани в законодателството на ЕС по подобие на други творчески сектори. В заключение е изведена важната роля на пресата за създаването на качествено журналистическо съдържание, което е ключово за достъпа до знание на гражданите в демократичните общества. Това е реално приложение на модернизацията на правилата на Европейския съюз (ЕС) в полза на потребителите по време на прехода към цифровата ера. Икономиката, промишлеността и обществото на Европа се възползват в пълна степен от новата цифрова ера. Новите реалности за все по-широк достъп до произведения онлайн наложиха актуализация на нормативните документи в областта на авторското право. Така Директивата очертава дългосрочна визия за модернизация на правилата на ЕС и тяхното хармонично приложение в полза на потребителите.

Ключови думи: единен цифров пазар; медии; авторско право; медийно съдържание; Европейски съюз; цифрова ера.

Медиите на ХХІ век, в частност вестниците и издателите на преса, са изправени пред ново предизвикателство – да защитят съдържанието си от онлайн нарушения. Виртуалното пространство се увеличи, онлайн услугите, като новинарски агрегатори и социални медии, заграбват все повече и повече аудиторията на печата. Читателите на традиционните

вестници и списания, на периодичните издания, са постоянно изкушавани от скоростта на новите медии в интернет. В забързаното ежедневие на XXI век и лесния достъп до информация медиите се борят с намаляващото внимание на своите потребители. На журналистите им става все по-трудно да защитават правата си на автори на публикациите.

Всички печатни медии имат онлайн уебсайт, някои – с комерсиална или бизнес цел, други – просто копие на печатното издание. И въпреки повечето читатели онлайн, хартията не изключва сайта и обратното. Тиражът на печатното издание не е равен на читателската му аудитория. Едно копие може да се чете от един или няколко души. Целта на съвременните медии е да достигат максимално бързо до най-широка аудитория и да комуникират директно с читателя, затова и медиямиксът е оправдан. А авторите са едни и същи и пишат и за едното, и за другото издание. Приходите от реклама в тези издания се натрупват в резултат на предпочитанията на рекламодателите към медията заради журналистическия принос. Сериозно журналистическо разследване по тема, която вълнува различни групи читатели, например „сдбата на Панагюрското златно съкровище“, може да привлече над 40 000 прочитания за няколко часа при обикновен трафик на медията 300–3000 прочитания, което вдига драстично рейтинга на онлайн медията (Tsvetankov, 2013).

Предвид непроследимото онлайн разпространение на журналистическите материали техните създатели не са в състояние да следят използването им, нито да мерят успеха на своите произведения в интернет. В стремежа си да бъдат по-бързи от конкурентите си, медиите занижават журналистическите стандарти, а традиционните практики умишлено са пренебрегвани. В резултат на безотговорното онлайн използване на свободни материали са възможни изкривяване на фактологията и намаляване на образователната и възпитателната функция на медиите, както и пренебрегване на авторските права върху публикуваните материали.

Интернет и цифровите технологии променят света. Въпреки светкавичната скорост на развитие на онлайн индустрията гражданите нямат достъп до всички стоки и услуги, ограничени са цифровите услуги. Европейската комисия стига до убеждението, че ЕС трябва да премахне регулаторните пречки и да се влее в цифровата ера, както и да приведе 28-те национални пазара към един. Предложена е Стратегия за цифровия единен пазар, която включва три области на политиката, или три „стълба“:

- По-добър достъп до онлайн стоки за потребители и предприятия;
- Подпомагане на изграждането на равнопоставен и гладко функциониращ цифров пазар в ЕС;
- Среда, в която цифровите мрежи и услуги да могат да се развиват успешно.

Стратегията за цифровия единен пазар има за цел да гарантира, че икономиката, промишлеността и обществото на Европа се възползват в

пълна степен от новата цифрова ера. Заедно с електронните решения и данни, както и трансграничните цифрови услуги стратегията е неразделна част от проекта на ЕС за цифрова Европа. Така новите реалности за все по-широк достъп до произведения онлайн наложиха нормативните документи в областта на авторското право да се актуализират. Предложената нова Директива на Европейския парламент и Съвета относно авторското право в цифровия единен пазар (Direktiva..., 2019) очертава дългосрочна визия за модернизация на правилата на ЕС и тяхното хармонично приложение в полза на потребителите. Документът официализира приноса на пресиндустрията по време на прехода към цифровата ера. Новата директива предоставя такива права и на издателите на пресата.

Новият документ, подложен на обсъждания и дискусии, осигурява по-силна позиция на пресиндустрията, за да може тя сама да защитава своите инвестиции по пътя на прехода си към цифровата среда. Той изяснява как ЕС насърчава медиите – традиционни и нови, за справедлива, ефективна и конкурентоспособна европейска авторскоправна икономика в единния цифров пазар.

Медиите – средствата за масова информация, периодичните издания – вестниците, списанията и техните електронни варианти в интернет като традиционни медии, са тези, на които българското общество стъпва в условията на демокрация за формиране на обществено мнение, гарантиране на свободата на медиите и правото на информация и т.н. Медийното съдържание се създава от екип от хора. Това са лицата, които ще говорят, пишат, творят, личностите, които ще бъдат отговорни за всичко, което се появява на медийния пазар, авторите, които ще „отварят прозореца“ към заобикаляния свят с уважение към миналото, с респект към настоящето и с поглед в бъдещето. В съвременната рамка на медийната индустрия в България трудът на журналистите получава финансово признание, но то е далеч от правото на творец да бъде уважен със заплащане за авторството си, за интелектуалната собственост, която е създал и предоставил на обществото. Журналистите са хора с достойнство, които съхраняват българския дух в неговата словесна изява.

Предложена от Европейската комисия през 2015 г., Стратегията за цифровия единен пазар положи основите на едно обединено и устойчиво европейско цифрово общество. През 2016 и 2017 г. следват редица забележителни постижения, като премахване на таксите за роуминг, модернизиране на защитата на данни, трансгранична преносимост на онлайн съдържание, споразумение за освобождаване на електронната търговия чрез преустановяване на необоснованото геоблокиране. В бъдеще тази стратегия има за цел по-нататъшното разширяване на цифровата икономика на ЕС и премахването на регулаторните пречки между държавите членки, по-свободни ограничения върху авторските права онлайн, дезинформацията, фалшивите новини.

През новото столетие творческото съдържание се създава бързо и се разпространява светкавично благодарение на цифровите технологии. В резултат на технологичното развитие достъпът до медиите е преобразен. Прочутата фраза „във вестника пише“ е заменена от „по телевизията казаха“ или още по-модерната „гореща новина в интернет“. Традиционните медии се появяват в нова форма като източник на съдържание – чрез уебсайтове, където публикуват новини и кратки журналистически материали. Поведението на потребителите онлайн се променя, следвайки технологичното развитие. Онлайн изданията на вестниците много често са илюстрирани и с видео, което е обект на авторското право. Бързото развитие на информационните и комуникационните технологии изпреварва нормативната уредба.

Настоящият закон на ЕС за авторското право се състои от повече от 10 директиви. Правилата на ЕС, и по-специално Директивата за информационното общество/авторското право (2001/29/ЕО), хармонизират няколко изключителни права и изключения от авторското право.

Основната рамка на ЕС за авторските права е от 2001 г. и вече не е напълно адаптирана към новото цифрово пространство. Доскоро за телевизионните оператори беше много трудно да предоставят своето съдържание в интернет за потребители в други държави членки на ЕС. Пишещите автори в това пространство все още не поставят въпроса за интелектуалната стойност на своите произведения в медиите. Настоящите правила на ЕС в областта на авторските права не се занимават с проблеми, свързани с разпространението на ценности в онлайн среда.

От 2015 г. насам Европейската комисия започна целенасочени действия за модернизиране на европейските правила за авторско право, изработи план за действие и дългосрочен план за развитие. Стратегията за цифровия единен пазар, представена през май 2015 г., определи необходимостта от намаляване на различията между националните режими за авторско право, за да се гарантира по-доброто функциониране на приложимите правила отвъд границите и да се даде възможност за по-широк онлайн достъп до съдържанието в ЕС. Като първа стъпка през декември 2015 г. Комисията предложи Регламент относно трансграничната преносимост на онлайн съдържание, за да позволи на жителите на ЕС да пътуват с цифровото съдържание, което са купили или за което са се абонирали у дома.

Пакетът за авторските права включва два регламента и две директиви, които целят да модернизират действащите правила на ЕС за авторските права – да се разшири достъпът до съдържание в ЕС и да се създаде по-справедлива рамка за всички онлайн потребители. Главната цел е да се постигнат добре функциониращ пазар за авторски права и справедливо споделяне на онлайн съдържание, достъп до повече програми с произход от други държави, членки на ЕС, и съответно – културно многообразие.

Регламентът даде възможност на радио- и телевизионните оператори да предлагат по-широк достъп до телевизионни и радиопрограми през

границите, и така разви трансграничното разпространение на телевизионни и радиопрограми онлайн. Улесниха се трансграничното сателитно радиоразпръскване и кабелното препредаване на телевизионни и радиопрограми в други държави членки, извън територията на съответната страна. В този документ са обхванати онлайн услуги, които могат да се състоят в едновременно онлайн предаване на излъчването, възможността да се връщат програмите за излъчване за определен период от време, както и онлайн договореностите, допълващи излъчването.

Регламентът коментира произведенията, които не са обекти на търговска дейност – които имат висока научна, културна, историческа, образователна стойност, защитени са с авторски права, но вече не са достъпни за обществеността чрез обичайните търговски канали (книги с изчерпани тиражи, колекции на културни институции – библиотеки, музеи, архиви). Дигитализацията им би ги направила достъпни за обществеността, но високите разходи за лицензирането им я прави невъзможна. Комисията предлага правен механизъм за улесняване на колективните лицензионни споразумения – доброволен лиценз за всички видове произведения извън търговската дейност, които се намират в постоянните колекции на институции за културно наследство, като библиотеки, музеи, кинотеатри.

Комисията разглежда онлайн услугите, които съхраняват и дават достъп до качено от потребителите съдържание. Предложението на Комисията не засяга начина, по който потребителите споделят онлайн произведенията, защитени от авторското право. То се отнася единствено до услугите, тъй като те са тези, които разпространяват съдържанието. Някои онлайн услуги, които позволяват на потребителите да качват съдържание, защитено с авторски права, и станали важни канали за разпространение на съдържание – YouTube, Dailymotion или Soundcloud, играят съществена роля в разпространението на съдържание и се конкурират с други доставчици на онлайн съдържание, като Spotify или Deezer. Същевременно създателите и притежателите на права от различни сектори винаги имат възможност да разрешават използването на съдържанието им или да получават възнаграждение за употребата му от трети страни. Ето защо предложението на Комисията има за цел да засили позицията на притежателите на права да договарят и сключват споразумения за онлайн използване на тяхното съдържание от доставчиците на онлайн услуги, които имат значително въздействие върху пазара на онлайн съдържание, съхраняващ и предоставящ достъп на обществеността до качено от потребителите съдържание (Pravo на ES..., 2017). Предложението на Комисията задължава тези доставчици на услуги да предприемат подходящи и пропорционални мерки, за да гарантират защитата на качените от потребителите произведения, например чрез въвеждане на технологии за разпознаване на съдържание. За да се гарантира, че тези мерки са ефективни, е необходимо сътрудничество между притежателите

на права и доставчиците на онлайн услуги, които съхраняват и предлагат достъп до качено от потребителите съдържание (Pravo na ES..., 2017).

Сериозна заявка за защита на качествената журналистика в медийната индустрия отправи председателят на Европейската комисия Жан-Клод Юнкер в годишната си реч за състоянието на Общността през септември 2016 г. *„Искам журналистите, издателите и авторите да получават справедливо заплащане за труда си, независимо дали работят в студио, или от собствения си хол, дали техните произведения се разпространяват онлайн, или извън мрежата, дали се отпечатват на печатарска машина или към тях води хиперлинк в мрежата“* (Juncker, 2016). Като цяло, подобряването на положението на притежателите на права ще ги стимулира да предоставят онлайн повече съдържание, като по този начин ще увеличат потребителския избор и ще осигурят правна сигурност за всички участници.

Сродните права, или съседните права, са права, подобни на авторското право, но не възнаграждават оригиналното творение на създателите. Те възнаграждават изпълнението на произведението или организационното или финансово усилие на продуцента. В България такива съседни права на изпълнители, продуценти на филми и записи и излъчващи организации предоставя настоящият Закон за авторското право. Новата директива предоставя такива права и на издателите на преса. Те искат да лицензират съдържанието в медиите си за доставчиците на онлайн услуги, да го защитават от онлайн нарушения и да го отстояват в съда. Според действащото законодателство за авторското право новините не са обекти на авторско право. Но вестниците, списанията, всички публикации в тях все повече разширяват аудиторията си, защото са фактор в плуралистичното общество и демократичния свят, особено във време, когато печатът отстъпва пред онлайн услугите на новинарските агрегатори и социалните медии (Zakon za avtorskoto..., 2009).

Европейската комисия въвежда ново сродно право за публикациите в пресата и издателите на преса. Директивата на Европейския парламент и Съвета на Европа относно авторското право в цифровия единен пазар гарантира, че организационният и икономическият принос на издателите на преса – издателите на вестници и списания – са признати и стимулирани в законодателството на ЕС по подобие на други творчески сектори, които се ползват от сродни права (продуценти на филми и звукозаписи, оператори на телевизионни предавания).

Това означава, че издателите ще могат да разчитат на новото сродно право, когато искат да сключат лицензионни споразумения с онлайн доставчици на услуги или да подадат съдебен иск за нарушения. Като цяло, Комисията очаква, че новото сродно право ще даде на пресиндустрията по-силна позиция за водене на преговори, за да защити своите инвестиции, да проучи нови бизнес модели и да завърши прехода си към цифровата среда. По отношение на възнагражденията журналистите, които често разчитат на издателите да разпространяват материалите им, защото са прехвърлили

правата си на тях, не могат да следят този процес, нито да измерват успеха на своите произведения онлайн. Липсата на прозрачност в дигиталното пространство прави процеса още по-труден.

Докладът „Да бъдеш журналист: състояние на професията“ – анализ на журналистическата професия в България на фондация „Медийна демокрация“, изготвен в партньорство с Асоциацията на европейските журналисти в България (АЕЖ – България) през периода април – юли 2017 г., разкрива, че в частните медии заплащането е конфиденциално и журналистите често не знаят нивата на заплатите си. Според ежегодно проучване от 2017 г. на АЕЖ – България за свободата на словото под надслов „Журналистика без натиск 4.0“, повечето журналисти работят на граждански, вместо на трудов договор. Нерядко възнагражденията им се забавят, а понякога работят месеци без заплащане. Стандартното заплащане е около или под средната работна заплата. Любопитно е, че нивото на заплащането не е непременно правопрпорционално на качеството на медийното съдържание. Характерна трудовоправна политика в медиите, особено в печатните и онлайн изданията, е разделянето на възнаграждението на две части – минимална заплата по трудов договор и допълнителни авторски хонорари по граждански договор. Тази формула спестява разходи за медиата, но ощетява журналистите. Допълнителното материално стимулиране се среща в много малко редакции (Spasov, 2017). Факт е, че както в речника на журналистите, така и в този анализ не присъства авторското право като право върху собствените им произведения.

С цел да се даде възможност на авторите и изпълнителите да разберат и следят използването на техните произведения, Комисията предлага целенасочени мерки за повишаване на прозрачността и баланса в договорните отношения. Авторите да бъдат по-добре информирани от своите договорни партньори (техните издатели или продуценти) за експлоатацията на произведенията им. Комисията предлага също така механизъм за авторите да коригират/актуализират договорите, където договореното възнаграждение се оказва несъразмерно ниско в сравнение с приходите, генерирани от работата, а също и подходящ форум за алтернативно решаване на спорове. Комисията обмисля и мерки за по-активно прилагане на правата върху интелектуалната собственост, включително авторското право, за насърчаване на справедлива, ефективна и конкурентоспособна европейска авторскоправна икономика в единния цифров пазар.

Стъпките за модернизирание на правилата на правовата рамка на Европейския съюз в областта на авторските права имат за цел да подкрепят европейското творчество във всички области, за да работи то успешно и спокойно в новото единно цифрово пространство. Факт е, че по време на действието на Търновската конституция медиите се подчиняват на специален правен режим. От 1946 до 1991 г. дейността на печатните

издания се регулира от Закона за книгопечатането и няколко указа и подзаконови акта. Понастоящем законовите изисквания по отношение на дейността на медиите и разпространяването на информация са уредени в Конституцията на Република България. Законът за радио и телевизия е единственият закон, пряко обвързан с текстове на Кодекса на труда, който урежда дейността на българските медии, но се отнася само за БНР и БНТ. С други думи, може с категоричност да се каже, че няма документ, който да урежда в детайли работата на печатните медии.

Така че новата директива на ЕС е една от решителните стъпки на Европейската комисия и Съвета в посока на актуализиране на правилата в цифровия единен пазар и намаляване на различията между националните режими за авторско право. По този начин ще се гарантира по-доброто функциониране на приложимите правила отвъд границите, ще се даде възможност за по-широк онлайн достъп до съдържанието в ЕС и ще се изгради добре функциониращ пазар за авторски права и справедливо споделяне на онлайн съдържание.

Единният цифров пазар е водеща цел на Европейската комисия за уеднаквяване на регулациите във всички държави членки, за да няма пречки пред потребителите и бизнеса. Необходими са законодателни промени в голям брой сфери на настоящите правила, които да отговарят на темпа на развитие на цифровите технологии като двигатели на растежа.

ЛИТЕРАТУРА

Георгиев, В. (2017). Кой притежава съдържанието ви, когато го поставите в уеб? – В: *PCworld*, 16 ноември 2017. <<http://pcworld.bg/softuer/2017/11/16/3213362>>. Последно посетен на 17.07.2018 г.

Директива 2001/29/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно хармонизирането на някои аспекти на авторското право и сродните му права в информационното общество. 10.11.2017.

URL: <<http://ipbulgaria.bg/legislation/директива-200129ео-авторско-право/>>

Директива 2004/48/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 г. относно упражняването на права върху интелектуалната собственост. 10.11.2017. URL: <<http://ipbulgaria.bg/legislation/парламент>>

Директива 2006/116/ЕО на Европейския парламент и Съвета от 12 декември 2006 г. за срока за закрила на авторското право и някои сродни права (кодифицирана версия).

<<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELEX%3A32006L0116>>.

Последно посетен на 15.07.2018 г.

Директива 2014/26/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 февруари 2014 г. относно колективното управление на авторското право и сродните му права и многотериториалното лицензиране на правата върху музикални произведения за използване онлайн на вътрешния пазар. 13.05.2017. URL: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0026>>

Директива на Европейския парламент и на Съвета относно авторското право и сродните му права в цифровия единен пазар и за изменение на директиви 96/9/ЕО и 2001/29/ЕО. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-51-2019-INIT/bg/pdf>. Последно посетен на 05.07.2019 г.

Закон за авторското право и сродните му права. – В: *Държавен вестник*, бр. 56, 1993; изм. *Държавен вестник*, бр. 32 от 28.04.2009.

<https://lex.bg/laws/ldoc/2133094401>

Каменова, Ц. (2004). *Международно и национално авторско право*. София: Институт за правни науки, БАН, 370 с.

Лазарова, М. (2014). Предизвикателствата на новите технологии пред авторското право. – В: *Интелектуалната собственост в XXI век: Българският опит в творческите и информационни индустрии*, 28 април 2014 г., УниБИТ, София. София: За буквите – О писменехъ, с. 89–105.

Право на ЕС: по-добри резултати чрез по-добро прилагане (2017/C 18/02). URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XC0119\(01\)&from=NL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XC0119(01)&from=NL).

Последно посетен на 06.07.2019 г.

Саракинов, Г. (2013). *Авторското право и сродните му права в Република България*. 7. прераб. и доп. изд. София: Сиби, 430 с.

Спасов, Теодор. (2017). *Журналистиката у нас е трудна и нископлатена професия*. <www.offnews.bg, 17.10.2017 г. <https://offnews.bg/medii/dva-novi-doklada-zhurnalistikata-u-nas-e-trudna-i-niskoplatena-profes-667498.html>>. Последно посетен на 15.07.2018 г.

Тренчева, Т. (2014). *Интелектуалната собственост в интернет*. София: За буквите – О писменехъ, 260 с.

Цветанков, П. (2013). Блог. Панагюрското злато: Удължава се и се смалява! А къде е? – В: *Марица-Пловдив*, 14.02.2013 г.

<<http://tsvetankov.blog.bg/drugi/2013/02/14/panagiurskoto-zlato-udyljava-se-i-se-smaliava-a-kyde-e.1053089>>. Последно посетен на 15.07.2018 г.

Юнкер, Ж-Кл. (2016). *Годишна реч за състоянието на ЕС пред Европейския парламент*, 14.09.2016 г. <www.europarl.europa.eu/portal/en/?utm_source=e-campaign_Dashboard_SOTEU_SOTEU&utm_medium=banner&utm_campaign=soteu_201>. Последно посетен на 15.07.2018 г.

Denchev, S. et al. (2016). Intellectual Property as a Basic Part of the University's Information Literacy. – In: *Conference Proceedings: 2nd International Conference on Education and Management Science (ICEMS 2016)*, 28–29 May 2016, Beijing, China, DEStech Publications, China, 74–78.

The Poynter Institute is a global leader in journalism “Digital Tools for Journalism”. <<https://www.poynter.org/about-us/digital-tools-journalism>>. Последно посетен на 20.07.2018 г.

REFERENCES

Georgiev, V. (2017). Koy pritezha sada rzhanieto vi, kogato go postvate v ueb? – В: *PCworld*, 16 noemvri 2017. <<http://pcworld.bg/softuer/2017/11/16/3213362>>. Posledno poseten na 17.07.2018 g.

Direktiva 2001/29/EO na Evropeyskiya parlament i na Saveta otnosno harmoniziranieto na nyakoi aspekti na avtorskoto pravo i srodnite mu prava v informatsionnoto obshtestvo. 10.11.2017. URL: <<http://ipbulgaria.bg/legislation/direktiva-200129eo-avtorsko-pravo/>>

Direktiva 2004/48/Eo na Evropeyskiya parlament i na Saveta ot 29 april 2004 g. *otnosno uprazhnyavaneto na prava varhu intelektualnata sobstvenost*. 10.11.2017. URL: <<http://ipbulgaria.bg/legislation/parlament>>

Direktiva 2006/116/EO na Evropeyskiya parlament i Saveta ot 12 dekmvri 2006 g. *za sroka za zakrila na avtorskoto pravo i nyakoi srodni prava* (kodifitsirana versiia). <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELEX%3A32006L0116>>.

Posledno poseten 15.07.2018 g.

Direktiva 2014/26/ES na Evropeyskiya parlament i na Saveta ot 26 fevruari 2014 g. *otnosno kolektivnoto upravlennie na avtorskoto pravo i srodnite mu prava i mnogoteritorialnoto litsenzirane na pravata varhu muzikalni proizvedeniya za izpolzване onlayn na vatreshniya pazar*. 13.05.2017. URL: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0026>>

Direktiva na Evropeyskiya Parlament i na Saveta *otnosno avtorskoto pravo i srodnite mu prava v tsifroviya edinen pazar i za izmenenie na direktivi 96/9/EO i 2001/29/EO*. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-51-2019-INIT/bg/pdf>.

Posledno poseten na 05.07.2019 g.

Zakon za avtorskoto pravo i srodnite mu prava. (1993). – V: *Darzhaven vestnik*, br. 56; izm. *Darzhaven vestnik*, br. 32 ot 28.04.2009. <https://lex.bg/laws/ldoc/2133094401>

Kamenova, T. (2004). *Mezhdunarodno i natsionalno avtorsko pravo*. Sofiya: Institut za pravni nauki, BAN, 370 s.

Lazarova, M. (2014). Predizvikatelstvata na novite tehnologii pred avtorskoto pravo. – V: *Intelektualnata sobstvenost v XXI vek: Balgarskiyat opit v tvorcheskite i informatsionni industrii*, 28 april 2014 g., UniBIT, Sofiya. Sofiya: Za bukvite – O pismenehy, 89–105.

Pravo na ES: po-dobri rezultati chrez po-dobro prilagane (2017/C 18/02). URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XC0119\(01\)&from=NL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XC0119(01)&from=NL). Posledno poseten na 06.07.2019 g.

Sarakinov, G. *Avtorskoto pravo i srodnite mu prava v Republika Bulgariya*. 7. prerab. i dop. izd. Sofiya: Sibi, 2013, 430 s.

Spasov, Teodor. (2017). Zhurnalistikata u nas e trudna i niskoplatena profesia. <www.offnews.bg, 17.10.2017 g. <https://offnews.bg/medii/dva-novi-doklada-zhurnalistikata-u-nas-e-trudna-i-niskoplatena-profes-667498.html>>. Posledno poseten na 15.07.2018 g.

Trencheva, T. (2014). *Intelektualnata sobstvenost v internet*. Sofiya: Za bukvite – O pismenehy, 260 s.

Tsvetankov, P. (2013). Blog. Panagiurskoto zlato: Udalzhave se i se smalyava! A kade e? – V: *Maritsa-Plovdiv*, 14.02.2013 g.

<<http://tsvetankov.blog.bg/drugi/2013/02/14/panagiurskoto-zlato-udyljava-se-i-se-smaliava-a-kyde-e.1053089>>. Posledno poseten na 15.07.2018 g.

Junker, Z-Kl. (2016). *Godishna rech za sastoyanieto na ES pred Evropeyskiya parlament*, 14.09.2016 g. <www.europarl.europa.eu/portal/en?utm_source=e-campaign_Dashboard_SOTEU_SOTEU&utm_medium=_banner&utm_campaign=soteu_201>. Posledno poseten na 15.07.2018 g.

Denchev, S. et al. (2016). Intellectual Property as a Basic Part of the University's Information Literacy. – In: *Conference Proceedings: 2nd International Conference on Education and Management Science (ICEMS 2016)*, 28–29 May 2016, Beijing, China, DEStech Publications, China, 74–78

The Poynter Institute is a global leader in journalism “Digital Tools for Journalism”. <<https://www.poynter.org/about-us/digital-tools-journalism>>. Posledno poseten na 20.07.2018 g.

CHALLENGES TO INTELLECTUAL PROPERTY IN NEW MEDIA ON THE THRESHOLD OF THE SINGLE DIGITAL MARKET

Abstract: *The Directive of the European Parliament and the Council of Europe on copyright in the digital single market is considered as a leading goal of the European Commission for harmonization of regulations in all Member States in the new digital space. Emphasis is placed on the harmonization of several exclusive rights and copyright exceptions, as well as rules that deal with issues related to the dissemination of values in the online environment and online services that store and give access to user-uploaded content. Attention is drawn to the new related law introduced by the European Commission for publications in the press and publishers, which ensures that the organizational and economic contribution of newspaper and magazine publishers is recognized and stimulated in EU legislation, similar to other creative sectors. In conclusion, the important role of the press in the creation of quality journalistic content, which is key to access to knowledge of citizens in democratic societies, is highlighted. This is a real application of the modernization of European Union (EU) rules for the benefit of consumers during the transition to the digital age. Europe's economy, industry and society are taking full advantage of the new digital age. The new realities of increasing access to works online have forced copyright regulations to be updated. Thus, the Directive outlines a long-term vision for the modernization of EU rules and their harmonious application for the benefit of consumers.*

Keywords: *Digital Single Market; media; copyright; media content; European Union; digital age.*

Evelina Zdravkova, PhD Student
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose, Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: e.zdravkova@unibit.bg

ИСТОРИЯ НА КНИГАТА
BOOK HISTORYПРОПАГАНДАТА НА СТРАНИЦИТЕ НА СПИСАНИЕ
„АЗ ЗНАМ ВСИЧКО“ (ЮНИ 1914 – ОКТОМВРИ 1915)

Мила Кръстева

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: След две неуспешни войни за национално обединение българското общество не е склонно страната ни да участва в Първата световна война. За да бъде убедено, българският политически елит отправя пропагандни послания от седмичното илюстрирано списание „Аз знам всичко“. Решението е продиктувано от факта, че изданието се отличава с богат фотографски материал, постига директни внушения, ползва се с авторитет пред читателската публика в страната и в чужбина. В продължение на година от редакцията на седмичното списание отразяват едностранчиво военните събития, като предизвикват симпатии в полза на Централните сили. Те са представени като защитници на справедливостта и единствени гаранتي за осъществяването на българската национална кауза. Посредством проследяване на разнообразни пропагандни послания настоящото изследване реконструира периода между двете Балкански войни и пропагандата в подкрепа на българско участие в Първата световна война.

Ключови думи: пропаганда; Първа световна война; списание „Аз знам всичко“.

Първите опити за пропаганда в България се свързват преди всичко с периодичния печат. Предвид развитието на техниката и технологиите той е основен фактор за пропагандно въздействие в първите десетилетия на XX век. В периода след Балканската война (8 октомври 1912 – 30 май 1913) и Междусъюзническата война (16 юни – 28 юли 1913), когато българският политически елит подготвя обществото за прекратяване на неутралитета в Първата световна война, периодичните издания са използвани като мощно пропагандно средство. Те може да бъдат определени като основен фактор поради това, че са най-широко разпространяваните информационни източници. Илюстрираното седмично списание „Аз знам всичко“ има принос към убеждаването на българския народ, който е изтощен от две последователни неуспешни войни, да заеме категорична позиция в Първата световна война.

Периодичното издание е отпечатвано в периода ноември 1913 г. – януари 1920 г. След петгодишно прекъсване отпечатването му е подновено във вид на вестник (Ivanchev, 1962 : 57). В заглавните данни на списанието

се отбелязва, че редакцията и администрацията му се намират в гр. София, ул. „Московска“ № 1, срещу Двореца. Това уточнение дава повод да се заключи, че „Аз знам всичко“ обслужва интересите на цар Фердинанд I и политическото му обкръжение.

Абонаменти се приемат във всички телеграфо-пощенски станции в България. Според официалните данни на редакцията всеки брой се тиражира в 30 000 екземпляра. Може да се направи извод за широкото разпространение на идеите, заложи в списанието. От 1914 до 1916 г. седмичното списание се разпространява и в чужбина срещу 12 лв. годишен абонамент. От 1917 г. транспортирането на изданието става трудно и рисковано, през територии на Антантата.

Като „*стопанин-издател*“ на списанието се легитимира Атанас Петров. През 1917 г. той спира да отпечата данни за себе си и координати на редакцията. Въпреки очевидната криза в отношенията с Двореца, линията на политически пристрастия остава неизменна. След тази критична година, през 1918 г. издателят отново се представя по обичайния начин.

През първата година от съществуването си списание „Аз знам всичко“ отразява вътрешнополитическите проблеми в България, породени от двете неуспешни Балкански войни. От средата на 1914 г. съдържанието се променя, като основните теми са свързани с международната обстановка и избухването на Първата световна война.

Първата международна пропагандна тема, широко дискутирана в „Аз знам всичко“, е свързана с покушението над австро-унгарския престолонаследник княз Франц Фердинанд и съпругата му София Хотек. В поредица от статии симпатиите на читателите умишлено се насочват в полза на Австро-Унгария. Авторите на илюстрираното списание са улеснени предвид факта, че Сърбия има сериозен принос за поражението на България в Междусъюзническата война. Българските политици не вярват, че предстои сериозна военна криза, но използват негативните обществени настроения за затвърждаване на антисръбските нагласи. В допълнение са публикувани фотографии на европейски владетели, които са убити от началото на XX век – италианския крал Умберто (16 юли 1900), сръбския крал Александър (28 май 1903), португалския крал Карлос (19 януари 1908) и гръцкия крал Георг (5 март 1913) (*Az znam vsichko*, 1914 : 35).

Седмица по-късно от редакцията на списанието директно излизат с твърдение, че предстои нова война, мащабите на която все още не са ясни. В подкрепа на твърдението са приложени фотографии на сираците на Франц Фердинанд пред ковчега му; на арестуването на Неделко Кабринович; на разрушенията в Сараево (*Az znam vsichko*, 1914 : 36).

Пропагандата против Сърбия е засилена месец след покушението над австро-унгарския престолонаследник и за пръв път на страниците на „Аз знам всичко“ е публикувана фотография на министрите, от които зависи какви военни действия ще бъдат предприети (*Az znam vsichko*, 1914 : 37).

В края на април 1915 г. са публикувани множество кадри на развалините в Белград. Направен е коментар, че те са резултат от австро-унгарска бомбардировка. Може да се предположи, че статии, свързани с разгрома на Сърбия в Първата световна война, се посрещат възторжено от българските читатели. Поредицата от подобни журналистически материали може да бъдат разчетени като вид възмездие за българския разгром през 1913 г. Съпоставени по този начин, събитията несъмнено довеждат до симпатии в полза на Централните сили (Az znam vsichko, 1915 : 26).

Емоционалните пристрастия на българите са използвани от анонимните автори в „Аз знам всичко“ при представянето на сръбския крал Петър I Караджорджевич. Той е заснет, докато инспектира с автомобил австро-унгарската граница. Внушава се, че е разтревожен от позициите на противника (Az znam vsichko, 1914 : 40).

В полза на Австро-Унгария е поместена статията „Върховната австрийска команда“, в която е представен фотоколаж от портрети на началниците в австрийската армия (Az znam vsichko, 1914 : 38). Темата е продължена с мобилизацията в Австро-Унгария, като се поставя акцент върху фотография от струпването на австрийски войски на сръбско-босненската граница (Az znam vsichko, 1914 : 38). На тази новина редакцията на „Аз знам всичко“ отделя особено внимание, тъй като българският народ чувства, че Сърбия получава възмездие за Балканската и Междусъюзническата война.

След като Австро-Унгария е представена в бляскава светлина, авторите на списанието се заемат с изграждането на положителен образ на Германия. В детайли са представени нейните преимущества, а категоричните оценки дават основание да се предположи, че има официална поръчка за публикуване на статии в услуга на Централните сили. От началото на войната се забелязват реклами на германски стоки на последната страница на изданието. Този факт не трябва да се възприема като случайност, понеже до момента са допускани само реклами на български дружества.

За по-силно въздействие над обществените нагласи в България често се прибегва до съпоставка на оръжията в Антантата и Централните сили. Като пример може да послужи статията „Гигантските оръжия“. В нея са приложени фотографии, които демонстрират четирите далекобойни оръдия на английския броненосец „Конкорд“ (Az znam vsichko, 1914 : 40). Българските читатели се запознават с обстоятелството, че Великобритания е сериозен противник, но в същото време анонимният автор изказва мнение, че германските параходи са най-модерните в Европа (Az znam vsichko, 1914 : 40).

За идейното приобщаване на България към Германия е използвана статия, посветена на втория син на германския кайзер – принц Айтел Фридрих Пруски. През пролетта на 1915 г. той заема длъжността бригаден командир на Западния фронт. Уточнява се, че престолонаследникът Фридрих-Вилхелм също е командир на армия. Фактът, че двамата синове

на кайзера се сражават в редовете на германската армия, трябва да мотивира българите да се включат във войната и да постигнат национално обединение (Az znam vsichko, 1915 : 24).

Военните качества на германците са изтъкнати пред българските читатели посредством фотография, направена по време на строежа на понтонен мост над р. Висла. Според коментара под нея те са „*учудили света със своята ловкост и военна подготовка*“ (Az znam vsichko, 1915 : 25). От редакцията на списанието не публикуват подобни кадри от строежи на военни съоръжения на Антантата и не възхваляват нейните представители.

Върху страниците на „Аз знам всичко“ е препечатана подробна статистическа информация от германско издание. Според последното преброяване на населението в Германия, страната разполага с военен потенциал от 18 647 561 мъже над 18 години (Az znam vsichko, 1915 : 29). Информацията е особено важна за формиране на настроенията сред българите, тъй като тази внушителна численост вдъхва увереност за постигане на българската национална кауза.

Макар в разглеждания период Османската империя да пази неутралитет, тя има изявиени пристрастия към Централните сили. С оглед на общите политически и стратегически цели българските пропагандисти са изправени пред предизвикателството да предразположат обществото към Османската империя. С тази цел е поместена пропагандна статия за студентска екскурзия в Цариград. Тя рисува дружелюбен образ на мирното население, а за постигане на по-силно внушение е публикувана фотография на малко момче от Гюмюрджина, което приветства българските студенти (Az znam vsichko, 1914 : 41). След като взаимоотношенията между българското и османското население са представени по подобаващ начин, от редакцията на илюстрираното списание започват да отправят пропагандни внушения за османската войска. Непосредствено след края на двете Балкански войни тази задача може да бъде оценена като сложна. По тази причина към този деликатен въпрос се подхожда чрез представяне на новата военна реформа, инициирана от султан Мехмет V. Пред читателите тя е описана като особено дълбока и засягаща дори военното облекло (Az znam vsichko, 1915 : 26).

Последните седмици преди включването на Османската империя в Първата световна война са описани в статията „Турската мобилизация“. Тя е придружена от фотография на османската кавалерия. От редакцията на списанието обръщат специално внимание на обстоятелството, че Османската империя официално не заема позиция във войната, но бърза да мобилизира населението си (Az znam vsichko, 1914 : 41).

Една от статиите, отразяваща османското участие в глобалния военен конфликт, засяга сраженията с Франция и Великобритания. От „Аз знам всичко“ представят в детайли бойните действия под предлог, че се водят в непосредствена близост до български територии. Излагат се доводи в полза на османците и се омаловажават преимуществата на Антантата (Az znam

vsichko, 1915 : 29). Именно в представяната статия може да бъде разчетен стремеж за повишаване на българското национално самочувствие. Бойните качества на българите, демонстрирани в изминалите две войни за национално обединение, изобличават Османската империя като слаб противник. След като тя има ресурс да надвие големите сили в Антантата, се налага изводът, че България би постигнала бърза победа. До пролетта на 1915 г. периодично се поместват статии с пропагандно съдържание в полза на Османската империя. Още през месец април българското общество е подготвено, че правителството на Васил Радославов ще проведе преговори с председателя на османския парламент Халил бей (Az znam vsichko, 1915 : 23). Тази информация показва, че българските управляващи вече са взели категорично решение да се обвържат с Централните сили, но чакат най-удобния момент, за да поставят исканията си.

Успоредно с пропагандните послания в полза на Османската империя, в списание „Аз знам всичко“ са публикувани статии за военния потенциал на държавите от Балканския полуостров. Анонимният автор се отнася с уважение към всяка от армиите на големите европейски сили, но си позволява подигравателно отношение към румънските военни части. Те са представени като неориентирани, понеже не се ангажират с лагер във войната, но за сметка на това предприемат военни маневри (Az znam vsichko, 1914 : 40). По сходен начин са представени и гръцките войски, които отпътуват с влак от гарата пред Акропола в Атина. От редакцията на илюстрираното списание дават критична оценка за способностите на гръцката армия (Az znam vsichko, 1914 : 40).

Следващият брой на „Аз знам всичко“ отправя директна атака срещу Франция. Страната е представена с финансовите затруднения, които изпитва в началото на Първата световна война. В подкрепа на изказаното твърдение е поместена фотография на тълпа французи, които желаят да изтеглят спестяванията си от местна банка (Az znam vsichko, 1914 : 42). Успоредно с това се внушава, че французите не разполагат с военни умения, като се прилага информация, че пленените френски офицери наброяват 1800 души (Az znam vsichko, 1914 : 45).

Българският народ е запознат с обстоятелството, че колониалните владения на Франция са привлечени към бойните действия. „Черната армия“, както метафорично са наречени полковете, съставени от цветнокожи, са описани като особено отдадени и дори фанатизирани. „Аз знам всичко“ публикува фотография на цветнокожите участници във войната, като по този начин българските читатели се запознават с расата и униформите на тази част от френската армия (Az znam vsichko, 1914 : 42). Периодично в списанието продължават да се поместват фотографии на френските колониални войски. Посредством кратки коментари българските читатели се запознават с качества на сенегалските стрелци (Az znam vsichko, 1914 : 45) и към 1915 г. обществото е запознато с вида и действията на колониалните войски. Може да се обобщи, че благодарение на

множеството статии в илюстрираното списание българите не са изплашени от вида на цветнокожите противници и постигат успехи срещу тях.

Постепенно българският народ започва да се разколебава в силите на Антантата. По време на българския неутралитет, във всеки брой на списанието Антантата и Централните сили се представят на ротационен принцип. Франция, Великобритания и съюзниците им се ползват със снизходително отношение, а след всяка статия за тях следва похвала за Централните сили. На 24 август 1914 г. от редакцията на изданието представят на първа страница 12-те висши германски главнокомандващи (Az znam vsichko, 1914 : 43). Непосредствено след това върху две страници е поместена статия, която представя английската континентална армия. Описанието се отличава със снизходителен тон и внушение, че Великобритания ще бъде сред губещите държави, понеже не разполага с добре оборудвана армия (Az znam vsichko, 1914 : 43).

Анонимните автори на „Аз знам всичко“ засягат в статиите си срещу държавите от Антантата и Русия. Българското население е емоционално обвързано с Русия и трябва да се положат сериозни усилия за преодоляване на психологическите зависимости във войската. Без да се цитира източник, е публикувано твърдение, че руските списания разглеждат България като бъдещ съюзник на Германия, Австро-Унгария и Османската империя (Az znam vsichko, 1914 : 41). Именно така подхвърлена, информацията може да бъде определена като пропагандна. В нея прозира ясен опит да се намалят традиционните симпатии към Русия и да се създаде по-силно германско лоби.

С множество фотографии се представя включването на Италия в Първата световна война. От редакцията на изданието предричат особено ожесточени бойни действия, тъй като Австро-Унгария, Германия и Италия са били съюзници в продължение на тридесет и три години (Az znam vsichko, 1915 : 29). В поредица от статии се представя безпомощното състояние на италианците при сраженията в Алпите. Като красноречив пример за отношението към италианските военни сили може да послужи статията „Сами съчиняват некролозите си“ (Az znam vsichko, 1915 : 45). Тя е изградена около тезата, че Италия е обречена да загуби, тъй като е нарушила традиционните си контакти с Германия и Австро-Унгария.

Постоянните негативни оценки, давани на държавите от Антантата, може да бъдат определени като един от най-важните пропагандни методи, използвани в илюстрираното списание „Аз знам всичко“.

Друг важен елемент от убеждаването в полза на Централните сили засяга битовите условия. В поредица от статии се изтъква ползата от подвижните германски фурни, които осигуряват войската с пресен хляб (Az znam vsichko, 1914 : 44). Редакцията на „Аз знам всичко“ постига внушение, че съюзниците на Германия и Австро-Унгария се ползват и от топло облекло, като по този начин се покриват жизненоважните аспекти на войнишкия живот (Az znam vsichko, 1914 : 49).

След като са разгледани темите за топлата храна и облеклото на фронта, е въведен въпросът за хуманното отношение и навременната лекарска помощ. Представена е фотография на автомобили, предназначени за извозване на ранените войници от бойните полета (Az znam vsichko, 1915 : 24). Темата е продължена и в следващите месеци посредством кадри на скачени санитарни автомобили, наречени „автомобили-тренове“. Те са пригодени да спасяват едновременно много пострадали войници, без да се отдава значение на чина им в армията. С поредицата от статии, засягащи битовите условия в лагера на Централните сили, германците са представени като най-иновативните участници във войната, които проявяват човечност към войската си във всички ситуации (Az znam vsichko, 1915 : 39).

По време на война един от най-наболените въпроси е свързан с хигиената. По тази причина е публикувана фотография на германски влакове, в които са обособени бани. Сред българското общество се налага мнението, че при евентуално участие във войната германското техническо достижение ще разреши този проблем от войнишкия бит (Az znam vsichko, 1915 : 23).

След като най-наболените битови въпроси са подробно разяснени, от редакцията на „Аз знам всичко“ публикуват информация, че германските военни части са снабдени с художествена литература. Тя е осигурена безвъзмездно от Дружеството на германските книгоиздатели. Пояснено е, че книгите се разделят на две групи – за фронта и за болниците, за да може всички войници да разнообразяват ежедневието си. Според цитираната статия ежедневно на германския фронт се изпращат 4000 тома. Това пропагандно изявление трябва да покаже, че бойните действия не са крайно ожесточени и войниците разполагат със свободно време за културни занимания (Az znam vsichko, 1915 : 23).

Списание „Аз знам всичко“ се използва за разгласяване на социалните придобивки в лагера на Централните сили. На първо място, пред българската публика се описват облекченията за семействата на мобилизираните в редовната армия и опълчението. С този пример косвено се изтъкват възможностите на предпочитаните съюзници (Az znam vsichko, 1914 : 49). По привлекателен начин са описани и условията в самата германска армия. Българските читатели са уверявани, че Централните сили осигуряват редовни отпуски за войниците, за да виждат близките си (Az znam vsichko, 1915 : 46).

От края на месец август 1914 г. първата страница на периодичното издание най-често е заета от победите на германските войски. Те задължително се обвързват с техническия им напредък. Пример за подобно представяне на информация е заглавната статия от 31 август. Тя представя победата на германците при Мец (Az znam vsichko, 1914 : 44), а разборът на събитията е придружен от кадър на картечници и целелини (Az znam vsichko, 1914 : 44). Може да се обобщи, че технологичните постижения на Германия се превръщат в основен компонент от съдържанието на

илюстрирания седмичник. Освен като създатели на иновативни оръжия германците са представени и като разузнавачи със сериозни успехи (Az znam vsichko, 1915 : 46).

До пролетта на 1915 г. целите на седмичника „Аз знам всичко“ остават непроменени. Тежките условия през зимата на 1914–1915 г. са пресъздадени в статията „Зимната война“. От нея става ясно, че снеговете на Източния фронт са наложили употребата на шейни. Те са представени пред читателите на „Аз знам всичко“ с фотография от германски парк със стотици шейни (Az znam vsichko, 1915 : 23). Темата е експлоатирана повторно посредством фотография, направена по време на проверка на същия парк от страна на фелдмаршал Хинденбург (Az znam vsichko, 1915 : 24). Тази статия доказва, че когато няма сведения за нововъведения в Централните сили, анонимните автори на „Аз знам всичко“ са склонни да поднасят повторно стари новини.

Пред българската публика се представя още едно проявление на германската техническа мисъл – „автомобил-лодка“. Фотографията на откритието е придружена от кратък коментар за възможностите му (Az znam vsichko, 1915 : 24). Прави впечатление, че изобретенията, които могат да бъдат успешно използвани в мирно време, не се радват на голямо внимание от страна на редакцията на седмичното издание. По-голямо въздействие имат оръжията и бойните газове. Българските читатели са обстойно запознати с възможностите и преимуществата на „пушка-картечница“ по време на сражение (Az znam vsichko, 1915 : 45). Статията „Борбата всред въздушните газове“ запознава българските читатели с новото стратегическо оръжие на германците. Заедно с действието на отровните газове е описано и предназначението на противогазите, които ползват войниците от първите редове при завземане на противниковите окопи (Az znam vsichko, 1915 : 30). При тези обстоятелства германските окопи са определени като „идеални“. Приложена е фотография, направена в близост до Берлин, която показва окоп, снабден със зимник, канцелария и отделение за почистване от въшки. Прави се уточнение, че съоръжението по цялата дължина е покрито с паркет, електрифицирано е и ползва собствена телефонна линия. Отправено е пропагандно послание, че ако България се включи във войната, на фронта ѝ може да се изградят подобни окопи (Az znam vsichko, 1915 : 31).

След като германските окопи и условията в тях са тема на десетки статии, от илюстрираното списание намират за нужно да ги представят като фактор за европейското културно развитие. Дадени са три конкретни примера за откриване на нови археологически обекти:

1. край гр. Мемел (дн. гр. Клайпеда в Литва) са открити ритуални предмети на викинги;
2. при гр. Зубен (дн. Австрия) е разкопана ритуална гробница с битови предмети, които датират от 2000 г. пр. Хр.;

3. в гр. Тапиау (дн. Гвардейск, Русия) е открит човешки скелет със забита каменна брадва в гърдите (Az znam vsichko, 1915 : 37).

След многобройни статии, в които се представя техническият напредък на Германия, се въвежда идеята за българско участие във войната. Конкретният повод е устройството на първите германски подвижни радиостанции, които вече намират приложение и в България. В „Аз знам всичко“ е изказано твърдението, че Централните сили вече подпомагат страната и тя трябва да вземе своето решение (Az znam vsichko, 1915 : 34).

Прави се внушение, че войната е към своя край и сега е най-благоприятният момент България да се включи в нея. На страниците на „Аз знам всичко“ е публикувана снимка на германски гравьор, който изработва отличията „Железен кръст“. Придружаващата информация гласи, че той е изработил хиляди бройки от отличието (Az znam vsichko, 1915 : 33).

Илюстрираното списание проследява германските военни успехи, но те се свързват от читателите с насилие и безчовечност. За да бъдат предразположени към Централните сили, българите са системно убеждавани в хуманното отношение на германските войски към противниците.

Посредством поредица от фотографии е засвидетелствано добро отношение към 800 000 пленници от руски, френски, английски и белгийски произход, събрани в големи концентрационни лагери в Германия. На първата фотография пленниците почистват зеленчуци, необходими за приготвянето на храната им, а на втората са заснети по време на обяд. Уточнява се, че през останалото време те подпомагат изграждането на обществени постройки и съоръжения (Az znam vsichko, 1915 : 30). Военнопленниците се ползват от правото да изпращат писма до близките си. Единственото условие е текстът да бъде подлаган на „строга цензура“. Изобретателността на германските цензори стига дотам, че писмата се подлагат на химически анализ, за да се провери действителното им съдържание. Това се налага след доказани опити на пленници да закодират текст, изписан с лимонов сок, под формален текст, изписан с обикновен молив (Az znam vsichko, 1915 : 30).

Германците са представени като справедливи посредством кадър от погребение на френски пленник. Не се уточняват обстоятелствата около смъртта му, а се набляга на добродетелите на централноевропейските войски (Az znam vsichko, 1915 : 30).

Взаимоотношенията в германските войски са представени с фотография, на която висшите офицери се хранят заедно с войниците. Пояснява се, че кайзерът е изискал това и че храната за всички, независимо от чина им в армията, е напълно еднаква (Az znam vsichko, 1915 : 23).

В последните седмици от българския неутралитет се възприема нов пропаганден подход. Хуманността на германците към ветераните се използва като основен метод за въздействие. Пред българското общество се представят съдбите на инвалиди от войната, които са се завърнали към всекидневния си живот с помощта на изкуствени крайници. Публикувана е

фотография на мъж, който управлява велосипед с две изкуствени ръце. Тя е последвана от пропаганден кадър на мъж, завърнал се към ковашкия занаят с два изкуствени крака и една изкуствена ръка (Az znam vsichko, 1915 : 38). Темата е продължена със статия за пишеща машина, пригодена за осакатели ветерани от войната. Прави се уточнението, че тя е изобретена във Франкфурт на Майн, като се показва грижата на Германия за всички участници във войната (Az znam vsichko, 1915 : 38).

В светлината на отминалите две неуспешни за България войни обществото е системно убеждавано, че ако участва в Първата световна война на страната на Германия, резултатът ще е различен. За да бъдат увеличени симпатиите към Централните сили, читателите на „Аз знам всичко“ стават съпричастни към вътрешната политика на Германия посредством събития от културния живот. Като пример може да послужи известието за смъртта на председателя на Германската академия на науките д-р Евгени фон Бьом Баверг (Az znam vsichko, 1914 : 45).

Темата за културните традиции на германското общество е разгледана в статия с полемичното заглавие „Защо германците рушат църкви?“. Тя е подкрепена с фотография от френския град Лонгви в област Лотарингия. На нея ясно се вижда, че френската артилерия е разположена около градската църква. Именно в това се корени оневиняването на германците, които унищожават църкви, обществени постройки и паметници на архитектурното изкуство. Според анонимния автор *„германците са принудени от самите противници“* и това унищожение е следствие от самозащита. Липсва предположение, че французите защитават храма си от посегателство, а те са представени като агресори (Az znam vsichko, 1914 : 49).

Пропагандните цели на списанието се забелязват недвусмислено в статията „Катедралата в Млин“. Направена е фотография на германските войници, докато разглеждат храма, след като са го бомбардирали. Прави се паралел между изобразената сцена и българското настъпление в джамията „Султан Селим“ в Одрин (Az znam vsichko, 1914 : 49). Подобни нападения над храмове, културни институции и архитектурни паметници се осъществяват многократно до края на Първата световна война, без да бъде направена оценка на значимостта им.

Списание „Аз знам всичко“ отбелязва стогодишнината от рождението на Ото фон Бисмарк със статията „Железният канцлер“. Тя е придружена от голям портрет и ласкави думи за държавническите му постижения. Това е първата от поредица статии по темата, използвани за културно и политическо приобщаване на България към Германия (Az znam vsichko, 1915 : 24). След като пред българската публика са показани тържествата по повод годишнината от рождението на Бисмарк, а липсват други новини от културната сфера, в списанието е публикувана фотография на новоизградения паметник в негова чест в Дюселдорф (Az znam vsichko, 1915 : 26). Германското културно влияние над българското общество е видимо и в статията „Ковачът на Германия“. Повече от месец след

стогодишнината от рождението на Ото фон Бисмарк германските лобита в България намират повод отново да пресъздадат тържествата пред българските читатели (Az znam vsichko, 1915 : 29). В рамките на един месец темата се използва три пъти. Този факт говори за предопределеността на избора на българските политици.

Опитите на илюстрирания седмичник да приобщи българското общество към научния напредък на Германия, продължават със статия, която отразява седемдесетгодишнината от рождението на физика Вилхелм Рънтген. Той е представен като откривател на рентгеновите лъчи, които предизвикват революция в медицината (Az znam vsichko, 1915 : 24).

След като многократно се съпоставят качествата на държавите, част от Централните сили, с недъзите на тези от Антантата, на преден план се представят моралните устои в двата военни лагера. Голямата цел пред редакцията на „Аз знам всичко“ е да смекчи омразата на българите към Османската империя и да разсее симпатиите към Русия. В този контекст е публикувана саркастичната статия „Щастието на рускините“. Тя представя новия закон, забраняващ производството и употребата на водка в Русия. Руснаците са изобличени като „пияници“, които не осигуряват прехрана за семействата си и благодарение на новия закон започват да водят нормален семеен живот. Прави впечатление, че не се противопоставят национални недъзи и не се прави сравнение между бита на германци и руснаци (Az znam vsichko, 1915 : 29).

Като естествено продължение на темата за алкохолизма е поместена статията „Децата на войната“, която интерпретира малко известна страна на Първата световна война: *„След обявяването на войната, когато владееше ентусиазмът, войниците под влиянието на спиртните напитки и на бъдещите перспективи, и госпожиците, обладани от духа на патриотизма си позволявали много волности, резултат от които са хиляди деца, които виждат бял свят девет месеца след обявяването на войната“*. От същата статия става ясно, че английските военни власти отпускат петнадесет дни допълнителен отпуск за уточняване на незаконните раждания (Az znam vsichko, 1915 : 29). Тази информация смущава консервативното българско общество и изобличава англичаните като крайно нецивилизовани. Неморално поведение се наблюдава и в останалите воюващи държави, но за целите на пропагандата четири месеца преди включването на България в преките бойни действия се изтъква само низкото поведение на народите от Антантата.

След поредица от компрометиращи статии редакцията на „Аз знам всичко“ се стреми да докаже своята безпристрастност. Предполага се, че читателите са уловили пропагандните послания в списанието, и се налага назначаване на независими международни кореспонденти. Това са Калши Корнел, който предава събития директно от Берлин, и Емил Грагьо, който проследява обществените настроения в Париж (Az znam vsichko, 1914 : 44). Издателят Атанас Петров разчита, че по този начин ще се запазят

обществените позиции и продажбите на изданието. Въпреки че са назначени независими кореспонденти, гръмките статии на първа страница не стават по-балансиранни. Още в следващия брой челната статия представя голяма фотография на австро-унгарската победа над руснаците при Красник (Az znam vsichko, 1914 : 45).

Седмица по-късно собственикът на списанието отново настоява, че ще представя безпристрастно събитията, и назначава още един международен кореспондент (Az znam vsichko, 1914 : 45). В допълнение е поместен материал за хладнокръвието на английската армия. Необходимо е да се отбележи, че тази характеристика е придружена от фотография, която изобразява английското отстъпление пред неприятеля (Az znam vsichko, 1914 : 45).

Особено важна е статията „Пропагандата чрез кинематографията“, тъй като тя внушава на българските читатели, че пропаганда е възможно да се извърши само с помощта на модерните технически достижения, които са слабо познати в България (Az znam vsichko, 1915 : 23).

От началото на Първата световна война фотографиите и коментарите към тях най-често изобразяват воюващите страни, без да отделят внимание на вътрешнополитическите процеси в България. Тенденцията е нарушена чрез прилагане на фотография на българския престолонаследник княз Борис, който е записан за слушател във Военната академия (Az znam vsichko, 1915 : 40). Това е сигурен знак, че България в най-скоро време ще се включи в глобалния военен конфликт.

Непосредствено преди прекратяването на българския неутралитет е публикувана статия, която пряко засяга България. Край Пловдив принудително каца германският военен самолет „Албатрос“, докато изпълнява курс до Одрин. В момента на приземяването пилотът убива случайно преминаваща жена. Авторът оставя без коментар инцидента и съобщава неутрално фактите, тъй като те не съответстват на официалните послания в изданието (Az znam vsichko, 1915 : 29). След като се съобщава за нелепо загиналата българка, вниманието на читателската публика се измества от негативното събитие, като германците са провъзгласени за защитници на мира и човешките права.

Дни преди включването на България във войната списание „Аз знам всичко“ отправя ясно пропагандно послание. С известно закъснение се съобщава, че на 4 септември при гара Търново-Сеймен (дн. Симеоновград) е паднал германски самолет. Този на пръв поглед красноречив факт е използван от редакцията на изданието като агитация в полза на Централните сили. Вместо да изясни обстоятелствата около падането на самолета, анонимният автор се фокусира върху съставните му части и въоръжението, с което разполага. Вниманието на читателите се измества от очевидния факт и отново се говори за изключителността на Германия (Az znam vsichko, 1915 : 47).

Пропагандните цели на изданието са добре разкрити в трета статия за паднал самолет на Централните сили. На 23 август в с. Борима (до гр.

Троян) населението залавя пилота и пасажера на паднал германски самолет и ги предава на местните власти. Може да се предположи, че информацията е забавена умишлено с месец, тъй като представя негативно отношение към германците. Статията излиза от печат непосредствено преди българската мобилизация. Предполага се, че няма да рефлектира върху обществените настроения и същевременно няма да даде повод за обвинения, че „Аз знам всичко“ публикува новини едностранчиво и избиращо (Az znam vsichko, 1915 : 47).

Косвено потвърждение за намерението на българския управляващ елит да заяви категорична позиция в Първата световна война, се открива във фотография от Първа софийска мъжка гимназия. Тя показва упражнение по близък бой с нож. Направено е уточнение, че към всички столични гимназии са сформирани стрелкови ученически роти, които наброяват няколко души (Az znam vsichko, 1915 : 30).

Българското участие във войната е неизбежно и това се потвърждава в края на месец август 1915 г., когато е сформиран Първи морски ученически полк във Варна (Az znam vsichko, 1915 : 43). Тази информация доказва, че България планира да преустанови неутралитета си и подготвя и най-младите мъже за бойни действия.

Предвестник на българското участие във войната е обявата, че всички любители фотографии, които изпратят сполучлива фотография на военна тематика, ще получат от редакцията на „Аз знам всичко“ 5 лв. или половин годишен абонамент. Нарастващият обществен интерес към илюстрираното списание проличава от намерението да се назначи щатен фотограф. Приемат се кандидатури на фотографии, които не разполагат със собствена техника. Втората индикация, че България съвсем скоро ще прекрати своя неутралитет, е изявлението, че назначението се налага поради нуждата от публикуване на фотографии, заснети на българска територия (Az znam vsichko, 1915 : 37).

Непосредствено преди включването на България в Първата световна война списание „Аз знам всичко“ обявява фотографски конкурс за най-оригинални кадри от фронта. Учредени са десет премии с награди от 10 до 500 лв. Предвижда се всички фотографии, които не бъдат премирани, да получат място в списанието и да донесат на авторите си възнаграждение от 5 лв. (Az znam vsichko, 1915 : 48).

В последния брой за месец септември редакцията на „Аз знам всичко“ излиза с челната статия „България обявява мобилизация“. Приложена е фотография на запасни войници от най-възрастните набори, която внушава, че след две неуспешни войни за национално обединение сега те ще постигнат победа (Az znam vsichko, 1915 : 48).

Посредством десетки фотографии на мобилизирани войници българското общество се запознава с новата държавна политика – на „въоръжен неутралитет“ (Az znam vsichko, 1915 : 48). В демонстрация на военна мощ са превърнати традиционните тържества по случай

Съединението. Отбелязването на тридесетгодишнината в Пловдив е представено в няколко кадъра, които акцентират върху военния парад (Az znam vsichko, 1915 : 48). Тази публикация е последвана от фотография на загинали войници от Антантата. Фотографията е особено красноречива и отправя ясно послание дни преди цар Фердинанд I официално да издаде Указ за присъединяването на България към Централните сили (Az znam vsichko, 1915 : 48).

В началото на месец октомври редакцията на списанието публикува само военни сцени от България. Страниците на изданието са запълнени със снимки на пехотния полк в София (Az znam vsichko, 1915 : 49), мобилизирани войници, разквартирувани в палатков лагер (Az znam vsichko, 1915 : 49), и пр. Бойният дух на българите не трябва да се помрачава от дните на мобилизацията. Редакцията на списанието се стреми да открие по-атрактивни теми и да отклони вниманието от битовите проблеми в българската армия.

Пропагандните послания, отправяни от страниците на „Аз знам всичко“ в продължение на година, губят своята значимост още в дните на българската мобилизация. Публикувана е фотография на запасни войници от Трявна, които са настанени по покривите на товарни влакови композиции. Става ясно, че българската армия няма да се радва на описваните в списанието облаги. В същия период е публикувана фотография, която представя храната, отредена за българската войска. Тя се приготвя при полеви условия, а също така не е питателна и изобилна. Въпреки суровата действителност списание „Аз знам всичко“ рядко дава гласност на нередностите в българската армия и продължава да подкрепя Централните сили до края на Първата световна война.

По време на българския неутралитет в Първата световна война, редакцията на списание „Аз знам всичко“ представя Централните сили в благоприятна светлина пред читателската публика. След обстоен анализ на бойните качества, присъщи на германските и австро-унгарските войски, се пристъпва към изясняване на битовите им условия и техния технически и културен напредък. За да бъдат привлечени симпатиите на по-големи обществени групи, Централните сили са представени като защитници на моралните ценности и изконните човешки права. Държавите от Антантата са пренебрегвани, а статиите, които разглеждат участието им във войната, предизвикват недоверие към техните сили. В продължение на повече от година анонимните автори на „Аз знам всичко“ пропагандират послания в услуга на българския политически елит и внушават на читателите, че Централните сили ще надделеят във войната, тъй като се сражават за справедлива кауза.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Аз знам всичко*. (1914). год. I, бр. 35, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 49, София.
2. *Аз знам всичко*. (1915). год. II, бр. 23, 24, 25, 26, 29, 30, 31, 33, 34, 37, 38, 39, 40, 43, 45, 46, 47, 48, 49, София.

3. **Иванчев**, Димитър. (1962). *Български периодичен печат (1844–1944)*. Т. 1. София: Наука и изкуство, с. 57.

REFERENCES

1. **Az znam vsichko**. (1914). god. I, br. 35, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 49, Sofia.
2. **Az znam vsichko**. (1915). god. II, br. 23, 24, 25, 26, 29, 30, 31, 33, 34, 37, 38, 39, 40, 43, 45, 46, 47, 48, 49, Sofia.
3. **Ivanchev**, Dimitar. (1962). *Balgarski periodichen pechat (1844–1944)*. Т. 1. Sofia: Nauka i izkustvo, s. 57.

PROPAGANDA ON THE PAGES OF “I KNOW EVERYTHING” (JUNE 1914– OCTOBER 1915)

Abstract: After two unsuccessful wars for national unification, the Bulgarian society is not inclined to participate in the First World War. In order to be convinced, the Bulgarian political elite sends propaganda messages from the weekly illustrative magazine “I Know Everything”. The decision is dictated by the fact that the publication is distinguished by rich photographic material, achieves direct suggestions, enjoys authority before the readership in the country and abroad. For a year, the editorial staff of the weekly magazine has one-sidedly covered military events, provoking sympathy for the Central Powers. They are presented as defenders of justice and the only guarantors for the implementation of the Bulgarian national cause. Through the follow-up of various propaganda messages, the present article reconstruct the period between the two Balkan wars and the propaganda for Bulgarian participation in the First World War.

Keywords: propaganda; First World War; magazine „I Know Everything“.

Mila Krasteva, PhD Student
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose, Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: mila.krv@abv.bg

ИСТОРИЯ НА КНИГАТА BOOK HISTORY

ЦЕКО МУСТАКЕРСКИ И НЕГОВИЯТ ПРИНОС ЗА ДУХОВНОТО И ПРОСВЕТНО РАЗВИТИЕ НА БОТЕВГРАД

Тина Петрова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Цел на статията е да представи Цеко Мустакерски и неговия принос за развитието на просветното дело в Ботевград. Той е една от забележителните личности на града, дългогодишен и уважаван учител, дарител и общественик. В текста е дадена кратка биографична справка за Цеко Мустакерски, като акцентът е върху неговата дарителска дейност. Изложението е подкрепено с архивни материали, свързани с живота и делото на Цеко Мустакерски, съхранявани в Централния държавен архив и Държавен архив – София, които не са публикувани до този момент.

Ключови думи: Ботевград; учител; дарител; общественик; просветно дело; архивни материали.

Цеко Минев Мустакерски (Цеко Минев) е роден на 20 февруари 1883 г. в Орхание (Ботевград), в бедно работническо семейство. Завършва педагогическа гимназия и се посвещава на духовното развитие на своя роден град като един от най-изявените местни учители, възпитател, педагог и общественик. Той е първият главен учител на новооткритото първоначално училище в града (дн. „Васил Левски“). Инициатор е за построяването му, а също и на част от гимназията. За огромния му принос свидетелства и фактът, че е един от основателите на фонд за построяване на читалище – театър в града и е дългогодишен негов секретар. Годици наред е лектор и произнася речи при тържествени церемонии. До края на живота си той остава и почетен председател на местното читалище, което е свидетелство за признателността на ботевградчани към него.

Цеко Мустакерски е приятел с професор Асен Златаров, за когото е известно, че е имал особено отношение към Ботевградския край (Vlaykov, 2000 : 114–116). Летовището в местността Зелин в близост до града се превръща във втори роден дом за него. За това определено има заслуга Цеко Минев, тъй като той е основател на летовището през 1932 г.

За тяхното приятелство и общата им дейност, свързана с духовното развитие на Ботевградския край, свидетелства спомен от Йордан Кюрпанов (роден в Орхание през 1918 г., български инженер лесовъд и краевед),

съхранено в Централния държавен архив – София, фонд 164 А – „Цеко Минев Мустакерски – неговото дело за ботевградския край и дружбата му с проф. Асен Златаров“. Спомен от Й. Кюрпанов.²

В част от него Йордан Кюрпанов разказва:

„През 1928 г. се запознава с големия учен професор Асен Златаров, с когото докрай остават големи и неразделни приятели. Обичта му към Цеко Минев подтиква проф. Златаров да се засели в летовището „Зелин“, което става негов втори роден дом. Там те често пъти са се събирали, за да беседват и да споделят впечатленията си за много въпроси, както обществени и общочовешки, така и политически. Тук, в Зелин, проф. Златаров изнася беседа за посещението си в Съветския съюз, което той е направил на свои разноски през 1935 година като представител на България за участие в Конгреса на физиолозите.

Двамата често са обикаляли из дебрите на родния ни край над Зелин и по течението на Ечемишката река“.

В спомена се споделят и думи на проф. Асен Златаров:

„Благодарение съветите на моя политически приятел и просветен деятел Цеко Минев аз си построих вила в м. Зелин, която за мен и семейството ми е особено необходима и полезна, макар и за краткотраен отдих“ – е обичал да казва проф. Златаров. Той често е заявявал, че Ботевград и Зелин са се превърнали в негов втори роден край.³

В ЦДА се съхранява слово, произнесено от Цеко Минев по повод смъртта на професора, озаглавено *Гражданинът на Ботевград. Слово, произнесено от името на Ботевградската дружба „Зелин“ на 27 декември 1936 година на гробищата – София*. В речта се казва:

„Тук са твоите ботевградчани и зелинчани, с които ти пет години дели радости и скърби и чертаеше новите пътища на новия град. ...Нали „любов с любов се купува – сърце със сърце се спечелва“!... Ние ти носим скъпи дарове: носим ти пръст от твоя любим кът, в който ти сви малко мило гнезденце за тебе... Носим ти водица от твоята чешма... Тоя Зелин, от който слънцето при своя заник, като вдигнеш тайнствено завесата от врачанския балкан Вола, ти мълчаливо съзерцаваше образа на великия твой любимец и предтеча Христо Ботев в луд стремеж за съединение на две сърца, на два духа, в царството на абсолюта през синевата на ботевградската котловина...

Сбогом, любими кмете на Зелин и на душите и сърцата на нова България!“⁴

Цеко Минев е избран и за народен представител на 18 ноември 1945 г. Като такъв произнася повече от 100 речи по села и градове. В Народното събрание произнася речи и за ролята на детската книга, както и се обявява в защита на българските работници и служители.⁵

Приносът на Цеко Минев не спира дотук, той е инициатор за построяването на редица паметници в своя роден край, на Апостола и в прохода Арабаконак. Също така е признателен на Стамен Панчев за неговия подвиг и съдейства за популяризирането на поезията му. Има редица статии в тогавашната местна преса, като едни от най-известните са „Освобождението на Орхание“ и „Стамен Панчев“, във в-к „Орханиец“, съответно от 1930 г. и 1933 г.

Във фонд № 478 на ДА-София (Средно смесено училище „Никола Й. Вапцаров“ – Ботевград) се съхранява заявление от Цеко Минев до министъра на народното просвещение от 1946 г. То е доказателство и за дарителската дейност, която Цеко Минев е извършвал с благородна и добронамерена цел⁶ (Приложение 1).

В заявлението се посочва следното:

Служебен препис.

*До господин министъра на Народното просвещение –
посмъртен фонд. София*

*Вх. № 2806
26.IX.1946 г.*

ЗАЯВЛЕНИЕ

*от Цеко Минев Мустакерски,
учител, пенсионер от гр. Ботевград*

Господин Министре,

Децата, цветята и пойните птички са най-скъпите дарове на човека и природата. Те услаждат душата, веселят сърцето и привеждат ума към приятна дейност. Без тяхното благоприятно влияние етичния, социалния човек е невъзможен.

Да ги обичаме, да им помагаме да растат и се развиват и нека възраваме, че ще бъдем стриктно възнаградени.

Отменявам волята си, изразена с заявлението ми от 16.VI.1941 година, вх. № 2222 от 19.VI с.г., нотариална заверка №....., по отношение посмъртната помощ/чл. кн. 5723 и нареждам:

ПОЛОВИНАТА (ДВАДЕСЕТ И ПЕТ ХИЛЯДИ) 25.000 лв. да се дадат на ПЪРВОНАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ В ГР. БОТЕВГРАД, а другата половина от 25.000 (ДВАДЕСЕТ И ПЕТ ХИЛЯДИ) лв. ДА СЕ ДАДЕ НА ЧИТАЛИЩЕТО „ХРИСТО БОТЕВ“ в същия град.

Сумата да образува фондове „КНИГИ ЗА ДЕЦАТА“ при двата института на името на „ЦЕКО И ПАРАСКЕВА МИНЕВИ“ и да се изразходват така:

Ежегодно и в продължение на 10 години да се купуват детски книги по за 2.000 лв., а останалите от по 5.000 (ПЕТ ХИЛЯДИ) лв. на единнадесетата година да се дадат, като дар на най-даровития ученик при първоначалното училище и на най-даровития артист – дете или юноша при читалището.

След моята смърт, сумите да се превеждат съответно на училището и читалището с един препис от настоящето за изразената воля.

БОТЕВГРАД, 23.IX.1946 г. С ПОЧИТАНИЕ: Ц. Минев

В същия фонд 478 се съхранява писмо от Министерството на народното просвещение до главния учител на първоначалното училище в гр. Ботевград. Писмото е заведено под № 1127 и е от 18 май 1948 г., от „Дирекция застраховки. Посмъртен фонд“. Писмото има за цел да уведоми училището за желанието на Цеко Минев и за това, че е оставил нотариално заверено заявление, с което желае посмъртната помощ да се изплати на училището. Писмото завършва с препоръка – на основание желанието на Цеко Минев учителският съвет да се събере и да приеме дарението. Също така се съобщава, че на училището се изпраща препис от нотариално завереното заявление. Писмото е получено на 20 май 1948 г. и заведено с вх. № 234.⁷

Почитта към съгражданина си, колегата и делото на Цеко Минев изразяват учителите при Основно училище „Христо Ботев“ чрез помен за изминалите 40 дни от неговата смърт. Този документ също се съхранява в ДА-София, във фонд № 478. Това е един своеобразен призив към всички негови почитатели (както е записано в документа) да следват примера му⁸:

„...Скъпи учителю

За дълги години ще чувстваме празнотата на твоето място сред нашите редове, ала примера ти на беззаветна служба към народа, винаги ще ни вдъхновява.

Гр. Ботевград, 7 юни 1948 г.

От учителите при основното училище „Христо Ботев“, гр. Ботевград“

И до днес делото на Цеко Минев не е забравено и се споменава сред ботевградската общественост. Той е една от видните личности, за които се говори с възхищение. В действителността, в която живеем, е трудно да си представим да се случи подобен акт на благородство, но въпреки това може да се връщаме назад във времето и да следваме добрите примери. Те са за това – да се помнят!

БЕЛЕЖКИ

¹ ЦДА, ф. 164 А, оп. 1, а.е. 45, л. 1–2

² ЦДА, ф. 164 А, оп. 1, а.е. 45, л. 3–4

³ ЦДА, ф. 164 А, оп. 1, а.е. 52, л. 3–4

⁴ ЦДА, ф. 164 А, оп. 1, а.е. 52, л. 1–2

⁵ ДА-София, ф. 478, оп. 1, а.е. 64, л. 1

⁶ ДА-София, ф. 478, оп. 1, а.е. 65, л. 1

⁷ ДА-София, ф. 478, оп. 1, а.е. 66, л. 1

ЛИТЕРАТУРА

Влайкова, С. (2000). *Ботевград през годините*. Ботевград: Орханиец, 2000, 114–116.

REFERENCE

Vlaykova, S. (2000). *Botevgrad prez godinite*. Botevgrad: Orhaniets, 2000, 114–116.

TSEKO MUSTAKERSKI AND HIS CONTRIBUTION TO THE SPIRITUAL AND EDUCATIONAL DEVELOPMENT OF BOTEVGRAD

Abstract: *The purpose of the report is to present Tseko Mustakerski and his contribution to the development of the education in Botevgrad. He was one of the remarkable personalities, a long-standing and respected teacher, contributor and public figure. The article will provide a brief biographical reference to the individual, with emphasis on his donation activity. The exhibition will be supported by the presentation of archival materials related to his life and work, stored in the Central State Archives and Sofia State Archive, which have not been published.*

Keywords: *Botevgrad; teacher; contributor; public figure; education; archival materials.*

Assist. Prof. Tina Petrova, PhD
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shose, Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: t.petrova@unibit.bg

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

СЛУЖБЕН ПРЕПИС.

ДО ГОСПОДИНА МИНИСТРА НА НАРОДНОТО
ПРОСВЕЩЕНИЕ- ПОСМЪРТЕН ФОНД.

СОФИЯ.

Обгорено с 20 лв.
гр. марки и 5 лв. от
Ф" Даровити деца и младежи".

ВХ. № 2806
26.IX.1946 г.

З А Я В Л Е Н И Е
от

ЦЕКО МИНЕВ МУСТЕКАРСКИ, учител пенсионер
от гр. БОТЕВГРАД.

Господин Министре,

Децата, цветята и койните птички са най- скъпите дарове на човека и природата. Те успокоят душата, веселят сърцето и привикват ума към приятна дейност. Без тяхното благоприятно влияние етичния, социалния човек е невъзможен.

Да ги обичаме, да им помогаме да растат и се развиват и нека възрастните, че да бъдат стократно възнаградени.

Отмененият велит си, изразена с заявление № ми от 16.VI 1941 година, вх. № 2222 от 19.VI с.г., материална проверка № ... , не е изпълнен изискуваният номер/4л. кн. 5723 и нереждан:

ПОЛОВИНАТА/ ДВАДЕСЕТ И ПЕТ ХИЛЯДИ/ 25.000 лв. да се дават на ПЪРВОНАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ в гр. БОТЕВГРАД, а ДРУГАТА ПОЛОВИНА от 25.000/ДВАДЕСЕТ И ПЕТ ХИЛЯДИ/ лв. да се даде на ЧИТАЛИЩЕТО "ХРИСТО БОТЕВ" в същият град.

Сумата да образува фондове "КНИГИ ЗА ДЕЦАТА" при двата института на името на "ЦЕКО и ПЕРАСКЕВА МИНЕВИ" и да се изразходват така:

Ежегодно в продължение на 10 години да се купуват детски книги не за 2.000 лв., отстъпките от не 5.000/ПЕТ ХИЛЯДИ/ лв. на единна десетата година да се дават, като дар на най-даровития ученик при първоначалното училище и най-даровития артист- дете или юноша при читалището.

След моята смърт, сумите да се провеждат съответно на училището и читалището с един иронис от настоятелите за изразената воля.

БОТЕВГРАД, 23.IX.1946 г.

С ПОЧИТАНИЕ: /и/ Ц. Минев

Подписаният КИР. М. ВУКОВ, Ботевградски околийски съдит, удостоверявам, че отбелязана е в настоящето заявление, изложен в мое писмо в поверения ми съд от ЦЕКО МИНЕВ МУСТЕКАРСКИ, жител на Ботевград, лично мен познат. Взето такса: съд. марки 30 лв. и Ф" съд. сгр. 5 лв. и 273 на регистра.

БОТЕВГРАД, 23.IX.1946 г.

ОКОЛИЙСКИ СЪДИЯ: /и/ не се чете

Верно с оригинала

НАЧАЛНИК БУРО: *Е. Минев*

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ
REVIEWS AND ANNOTATIONS**УНИКАЛНО УНИВЕРСАЛНО ЧЕТИРИКНИЖИЕ
ЗА ПОЗНАНИЕТО И ПЪТЯ НА ТВОРЕЦА – ХУМАНИСТ
„Избрани произведения“ на академик Леонид Джахая
(Към въпроса за философската картина на света
и полифонията в интерпретацията ѝ в информационна система)****Александра Куманова, Николай Василев***Университет по библиотекознание и информационни технологии*

Резюме: Четирикнижието на „Избраните произведения“ (2013–2015) на грузинския философ, специалист по теория на познанието, наукознание и космология, академик, професор, доктор на философските науки Леонид Джахая (роден на 13 септември 1932 г. в Сухуми – Абхазия, Грузия) е представено в руслото на космогоничната представа за мирозданието. Философско-информационната картина на света в края на XX в. в мисленето на учения е разкрита като причастна към многогласието от концепции и теории в областта – полифонията от гласове в универсалното знание: А. Айнщайн, Ж.-П. Сартър, П. К. Файерабенд, И. Пригожин.

Като логическо и естествено продължение на том 1 – „Научни изследвания“ на „Избраните произведения“ на учения са осмислени останалите три тома на Четирикнижието: том 2 – „Статии и рецензии“; том 3 – „Лирически отстъпления“; том 4 – „Незавършени мемоари“.

Четирикнижието е оценено като принос в универсалната хуманитаристика – отворена лаборатория – ментален инструмент по изучаване на рационалното – интуитивното – логическото – образното мислене като единство на многообразието в чертите на Тезей на XXI в.

Ключови думи: теория на познанието; класификация на науките; рационално – интуитивно – логическо – образно мислене; Джахая, Леонид Григорьевич. Избранные произведения в 4 т. Тбилиси: Универсал, 2013–2015 (рецензия).

„Предложеният метод на изложение на системата на философските категории, закони и методологични принципи е само един от възможните способи за тяхното системно описание.“

Л. Джахая

Джахая, Леонид Григорьевич. Избранные произведения в 4 т. Тбилиси: Универсал, 2013–2015.

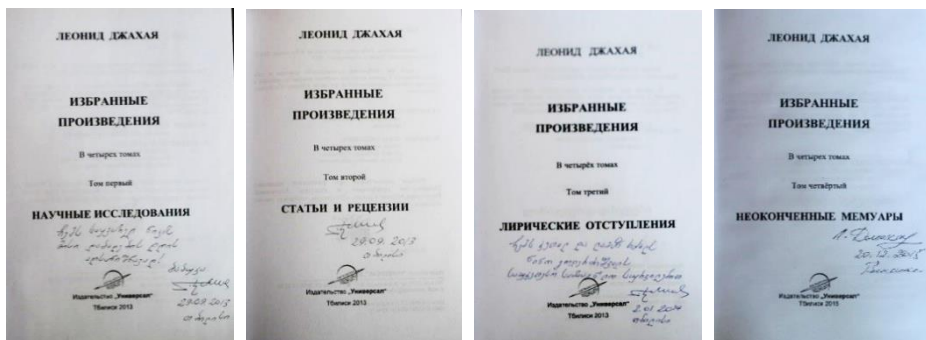
ISBN 978-9941-22-119-4

Т. 1: Научные исследования. 2013. 457 с., ил.

Т. 2: Статьи и рецензии. 2013. 437 с.

Т. 3: Лирические отступления. 2013. 339 с., [1] л. портр.

Т. 4: Неоконченные мемуары. 2015. 320 с.

Титулни страници на т. 1–4 на *Избраните произведения* на акад. Л. Джахая с автографи на грузински и руски език

I. Биографични бележки

Видният грузински философ, специалист по теория на познанието, наукознанието и космологията, академик, професор, доктор на философските науки Леонид Джахая (груз. ლეონიდი ჯახაია) е роден на 13 септември 1932 г. в Сухуми – Абхазия, Грузия.

Л. Джахая завършва Филологическия факултет на Сухумския педагогически институт (1956) и през 1960 г. там започва научно-педагогическа дейност.

През 1970 г. в Московския държавен университет той защитава докторска дисертация на тема „Класификация на науките като философски и науковедски проблем“.

През 1977–1978 г. в България Л. Джахая е гост-преподавател в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, а през 1983–1986 г. – в университета „Коменски“ в Братислава (Словакия; тогава Чехословакия).

През 1980–1993 г. Л. Джахая завежда Катедрата по философия в Грузинския институт за субтропично стопанство (Сухуми).

Днес е професор на Сухумския филиал на Тбилиския държавен университет „Ив. Джавахишвили“.

Л. Джахая е заслужил работник на културата на Абхазия, академик на Академията на философските науки на Грузия и вицепрезидент на Академията на педагогическите науки на Грузия.

Член е на Международното философско-космологическо общество.

II. Чертите на Тезей

Научният принос в областта на теорията на познанието на акад. Л. Джахая е синтезиран в том 1 – „Научни изследвания“, на неговите „Избрани произведения“.

Ученият поднася синтезирана информационна картина на научните си открития и трудове.

Той дава класификация на видовете и формите на човешкото знание, разполагайки ги в закономерен диалектически порядък:

- от чувствените (усещане, възприятие, представа),
- към нагледните (макети, карти, които се надграждат),
- към художествените (скулптура, живопис, музика, литература) и
- към абстрактните (схеми, символи, речеви изказвания).

Изтъкнато е, че в представената *четиристепенна логическа верига на формите на знанието*: чувствени – нагледни – художествени – абстрактни, елементът на непосредствената чувственост постепенно намалява и със същата постепенност, чрез заемащите средищно положение нагледни и художествени форми на знанието, нараства елементът на абстрактност.

Като резултат от тази логика на зависимости *речевото съобщение (изказване) е чиста форма на човешката мисъл*.

Самият том 1 на „Избраните произведения“ на акад. Л. Джахая е композиран от квадриума:

- Мироздание – Философия;
- Природа – Натурология;
- Общество – Социология;
- Познание – Гносеология.

С уводните думи към този том акад. Л. Джахая постулира *универсалната хуманитарна парадигма на познанието*: „Философията е система от знания на човека за околния свят и мястото на човека в този свят. Философията изпълнява в обществото две важни функции: **мирогледна и методологическа**“.

Широко известните в научния свят възгледи на акад. Л. Джахая намират в този том лапидарен вид.

Така разработената от него в областта на наукознанието класификация на науките, която се определя като *абстрактно-теоретичен модел*, призван адекватно да отрази реалните взаимоотношения на науките на един или друг етап от развитието на човешкото общество от времето, от което съществува науката в съвременното ѝ разбиране (XVII в.), до наши дни (XXI в.), е характерна с висока степен на абстрахиране (обобщение).

Всички науки са разделени на *теоретични (фундаментални) и приложни*.

В основната класификация на теоретичните науки са:

- науките за природата (физика, химия, механика, астрономия, геология, география, биология, антропология);
- науките за обществото (история, политикономия, правознание, етика, изкуствознание, езикознание);
- науките за познанието (психология, логика, математика) – заедно със своите диференцирани подразделения.

Погранични на теоретичните науки са *интердисциплинарните науки* (физическа химия, психолингвистика, математическа логика и др.), *пресичащите се науки* (астрофизика, биохимия, биомеханика,

икономическа география и др.) и *комплексните науки* (селенология, океанология, кибернетика и др.)

Като допълнителна по отношение на теоретичните науки е позиционирана класификацията на приложните науки (радиоелектроника, галванопластика, генно инженерство, агрономия, зоотехника, архивно дело, информатика и др.)

Особен интерес представлява предложената от акад. Л. Джахая в областта на *космологичната концепция* за раждането и еволюцията на метагалактичното вещество в мащабите на наблюдаемата метагалактика.

От него е въведено понятието „метагалактически вакуум“ като субквантово равнище на материята.

Ученият утвърждава, че в силните гравитационни полета на „космологичните черни дупки“ става раждането на *веществените частици и първичната плазма* (70% водород и 30% хелий). Протогалактиките извършват дрейф от центъра на метагалактиката към нейната периферия (разширение на вселената и реализиране на стандартния сценарий за възникване на звездите и планетните системи). В радиус R от центъра на метагалактиката е разположен „поясът на живота“, където и се намира сега нашата галактика – Млечният път.

Познаващ в детайли трудовете на А. Айнщайн/A. Einstein („Mein Weltbild“ – Amsterdam, 1933), Ж.-П. Сартър/J.-P. Sartre („L'existentialisme est un humanism“ – Paris, 1946), П. К. Файерабенд/P. K. Feyerabend („Von der beschränkten Gültigkeit methodologischer Regeln“ – Göttingen, 1972), И. Пригожин/I. Prigogin („The Die Is Not Cast“ – S. 1, 2000), акад. Л. Джахая стои на позицията, че *истината в научното познание е плуралистична*.

В заключението на том I на своите „Избрани произведения“ акад. Л. Джахая подчертава: „Предложеният метод на изложение на системата на философските категории, закони и методологични принципи е само един от възможните способности за тяхното системно описание“...

Тези думи на философа – хуманист са манифест на постмодерното разбиране на авангардната идея за *полифонията* от гледища в научното познание.

Космогоничната представа на акад. Л. Джахая за мирозданието – за философско-информационната картина на света в края на ХХІ в., макар и мащабна в калейдоскопа на универсалното познание, носи рефлексията за причастност към многогласието от концепции и теории в областта.

Това многогласие, към което ученият стои в един ред с ярките фигури на А. Айнщайн, Ж.-П. Сартър, П. К. Файерабенд, И. Пригожин, е полифонията от гласове в универсалното знание.

С особена притегателна и магическа сила финалните думи на акад. Л. Джахая: „*Предложеният метод на изложение на системата на философските категории, закони и методологични принципи е само един от възможните способности за тяхното системно описание*“, ни отвеждат към китайския писател, философ и поет Хун Цзичен (Хун Дзъчън/ Hun Zhi

Chen), който живее във времето на император Ванли/Wanli, 1572–1620, и изказва в афористичния си трактат с енциклопедичен характер „Вкусът на корените на мъдростта“ (кит. 菜根譚 – Caigentan, англ. Vegetable Roots Discourse, ок. 1590 г.) следното съждение: „Съмнението и вярата през целия живот взаимно се поправят. И когато изцяло се поправят, се появява знание. Именно такова знание е истинско“ (прев. А. К.; подч. А. К., Н. В.)

Като логическо и естествено продължение на том 1 – „Научни изследвания“, на „Избраните произведения“ на акад. Л. Джахая следват останалите три тома на *Четирикнижието*:

- том 2 – „Статии и рецензии“;
- том 3 – „Лирически отстъпления“;
- том 4 – „Незавършени мемоари“.

Цял космос се отваря пред нас – космосът на учения – космист, който и в рационалното, и в образното мислене, и в изследователските категории на научното познание, и в нравствените пространства на мемоаристиката дава платна на *истината*.

Тази истина го води в света, а той я открива в творческия си път по многообразни начини и ни я поднася чрез *Четирикнижието* като калейдоскоп.

През този калейдоскоп наблюдаваме изследователя – гражданина – поета – мемоариста академик Леонид Джахая.

И тези ипостаси – на изследователя – гражданина – поета – мемоариста – са в хармония и съгласие.

Академик Леонид Джахая се обръща към читателите на *Четирикнижието* с въпроса: Има ли граници между *рационалното* и *интуитивното*, *логическото* и *образното* мислене?

Именно този въпрос стои днес с особена сила пред архитектите на широкомащабното информационно моделиране – да се установяват съответствия между изкуствено изолираните в битовистичното съзнание клони на дървото на човешкото познание.

„Избраните произведения“ на академик Леонид Джахая са принос в универсалната хуманитаристика – отворена лаборатория – ментален инструмент по изучаване на *рационалното* – *интуитивното* – *логическото* – *образното* мислене като единство на многообразието в чертите на Тезей на XXI в.

С *Четирикнижието* на академик Леонид Джахая Тезей на XXI в. се изправя пред нас.

Той ни гледа право в очите.

Тезей на XXI в. се нуждае от такава информационна система, в която не е пренебрегната нито една от ипостасите на неговата природа – *рационалното* и *интуитивното*, *логическото* и *образното* мислене.

**UNIQUE UNIVERSAL FOUR BOOKS
ON THE KNOWLEDGE AND THE ROAD OF THE AUTHOR–
HUMANITARIAN**

**“Selected Works” of Academician Leonid Djakhaia
(To the problem of the philosophical picture of the world
and the polyphony in its interpretation in the information system)**

Abstract: *The Four books of the “Selected works” (2013–2015) by the Georgian philosopher, specialist in cognition theory science of science and cosmology, academician, professor, doctor of philosophical sciences Leonid Djakhaia (born on 13 september 1932 in Sukhumi – Abkhazia, Georgia) is represented in the framework of the cosmogonical concept of the universe. Philosophical-information picture of the world at the end of XX century in the scientist’s mind is revealed as a pertaining to the multitude of concepts and theories in the field – polyphony of voices in the universal knowledge: A. Einstein, J.-P. Sartre, P. K. Feyerabend, I. Prigogin.*

As a logical and natural continuation of Vol. 1 – “Scientific Research” of “Selected Works” of the scholar are rationalized the other three volumes of the Four books: vol. 2 – “Articles and Reviews”; vol. 3 – “Lyrical Retreats”; vol. 4 – “Unfinished Memoirs”.

The Four books are assessed as a contribution to the universal humanitaristics – open laboratory – mental instruments on the study of the rational – intuition – logical – figurative thinking as a unity of the variety in the features of Theseus in 21st century.

Keywords: *cognition theories; classification of sciences; rational – intuition – logical – figurative thinking; Djakhaia, Leonid Grigorievich. Selected works in 4 vol. Tbilisi: Universal, 2013–2015 (review).*

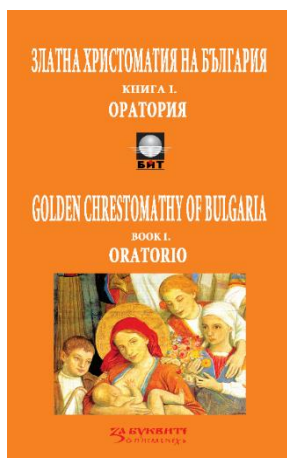
Prof. Alexandra Kumanova, DSc
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shoes Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: a.kumanova@unibit.bg ; alexkum@abv.bg

Assist. Prof. Nikolay Vasilev
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shoes Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: n.vasilev@unibit.bg

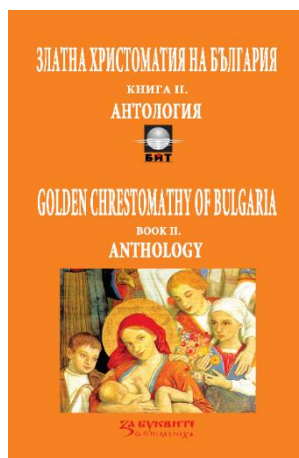
РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ
REVIEWS AND ANNOTATIONS**„ЗЛАТНАТА ХРИСТОМАТИЯ НА БЪЛГАРИЯ“
НАИСТИНА Е ЗЛАТНА
(Трикнижието – инструмент на преподаването
по „Академично писане“)****Поли Муканова***Университет по библиотекознание и информационни технологии*

Резюме: Рецензия на трите книги: 1) Златна христоматия на България: *Analyt.-synth. архитектура на бълг. изявна словесност от IX до XXI в. (Унив. информ. модел). Кн. I „Ораторство“: Наръчник по морфология на академичното писане: Бяла светлина (Lux alba): Ораторско изкуство за България: Devine florilegium – idyl. триптих: [1–3] / А. Куманова, Н. Василев; Предговор А. Куманова, Н. Василев; Въведение А. Куманова; Дейксис Н. Василев; Изд. И. Теофилов, фт. С. Пашов; Терминолог. изд. Н. Казански; Реф.-информ. изд. Цв. Найденова ... [и др.]; Библиогр. изд. М. Максимова. Нов ел. изд. София: За буквите – О писменехъ, 2018, 400 [1–10; I–XV; 11–385] с. : с 281 ил. (Факлоносци; XXII). 1. изд. 2013; 2) Златната христоматия на България: *Анализ.-синтезатор. архитектура на бълг. изявна словесност от IX до XXI в. (Унив. информ. модел). Кн. II „Антология“: Наръчник по лексикография на академичното писане / Съст., Епил. Н. Василев, А. Куманова; Sci. adv. I. Pasi... [et al.]; Терминолог. изд. Н. Казански; Реф.-информ. изд. Д. Ралева; Библиогр. изд. М. Максимова. Ново ел. изд. София: За буквите – О писменехъ, 2018, 840, ССХХVIII с. : с 283 ил. (Факлоносители; XXIII). 1. изд. 2014. Ново ел. изд. 2015 г.; 3) Василев, Н. Златна христоматия на България: *Анализ.-синтезатор. архитектура на Българ. изявна словесност от IX до XXI в. (Унив. информ. модел). Кн. III „Историография“: Наръчник по синтактика, семантика и прагматика на академичното писане / Н. Василев; Sci. изд., дейксис А. Куманова; Sci. adv. И. Паси, С. Денчев; Терминолог. изд. Н. Казански; Реф.-информ. изд. Д. Ралева; Библиогр. изд. М. Максимова. Нов ел. изд. София: За буквите – О писменехъ, 2018, 282 с. (Факлоносци; X). 1. изд. 2015. Ново ел. изд. 2016. На бълг.***

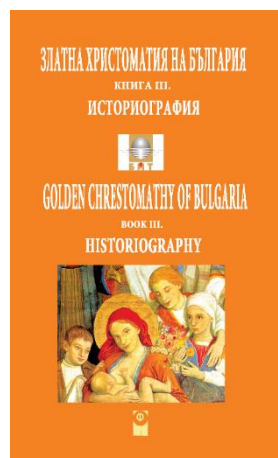
Ключови думи: Златна христоматия на България; ръководства за академично писане: кн. I „Ораторско изкуство“ (по морфология), кн. II „Антология“ (по лексикография), кн. III „Историография“ (по синтактика, семантика и прагматика) (София, 2013–2018: разл. изд.) - преподаване по метода на информационния екран.

Кн. I. „Оратория“

Кн. II. „Антология“

Кн. III. „Историография“

I. Архитектоника на поредицата

Трикнижието на монографиите – учебни пособия по академично текстописане „Златна христоматия на България“ – кн. I „Оратория“¹ (по морфология), кн. II „Антология“² (по лексикография), кн. III „Историография“³ (по синтактика, семантика и прагматика) (София, 2013–2018: разл. изд.), има фундаментален характер по отношение на преподаването на дисциплината „Академично писане“, тъй като е основен инструмент и ключ към осъществяването на информационен анализ съгласно академичната норма.

Трикнижието „Златна христоматия на България“ е дело на дългогодишното творческо партньорство на библиографа, когнитолога и философа проф. д.п.н. Александра Куманова и литературния критик, морфолога и писателя ас. д-р Николай Василев, разработили и детайлизирани модели на *информационни решетки* за анализ на творбите на българските писатели по белите полета на историографията (вж. по-долу разд. III). Двата педагози са ръководители на единственото в България Студентско научно общество с ежегодни научни форуми и собствено периодично издание „Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ“, <<http://www.sno.unibit.bg>>.

Забележително е, че авторите на трилогията „Златна христоматия на България“ са и титуляри на дисциплината „Академично писане“ в Университета по библиотекознание и информационни технологии

(УниБИТ) и към екипа им от учебната 2019/2020 г. е поканена от тях да се присъедини и авторката на тези редове.

Пишещата настоящото изложение добре познава трилогията „Златна христоматия на България“ от различните ѝ издания през годините (2013–2018), но поводът за подетото рецензиране тук на триединството от издания са преките ѝ впечатления от методологията и практиката на преподаването на дисциплината „Академично писане“ през 2019–2020 г.

Кн. II „Антология“ на „Златна христоматия на България“ е учебно пособие по *лексикография на академичното текстописание* и има три издания (1. изд. 2014 г.; ново ел. изд. 2015 г.; ново ел. изд. 2018 г.) Сводът ѝ разкрива по един уникален начин архитектурата на българската изящна словесност в цялата ѝ жанрова пълнота от IX до XXI в. Принципът, който прави възможен този универсален информационен модел, е аналитико-синтетичен: 266 произведения по целия хронотоп на историко-литературния процес (145 лирически и 121 епически) са снабдени с обилен справочен апарат (коментари, библиографска информация, показалци по имената на авторите и заглавията на творбите, илюстрациите и ключовите думи към всяка творба; обобщаващ дейксис и др. – вж. по-долу).

Поредицата се използва през 2019–2020 г. в обучението на студенти по „Академично писане“ в УниБИТ. Тя се изучава от първокурсниците през зимния семестър във всички библиотечно-информационни специалности на Факултета по библиотекознание и културно наследство: „Библиотечно-информационни науки и управление на знанието“, „Библиотечен и информационен мениджмънт“, „Архивистика и документалистика“, „Комуникации и информиране“, „Печатни комуникации“ и „Обществени политики и практики“, както и по дисциплините „Българска литература“ (при втори курс от специалност „Библиотечно-информационни науки и управление на знанието“), „Методика на научните изследвания“ (при втори и трети курс от специалностите „Библиотечно-информационни науки и управление на знанието“, „Библиотечен и информационен мениджмънт“ и „Печатни комуникации“) и „Културна антропология“ (при трети и четвърти курс от специалността „Иновативни комуникации и медийни технологии“). Съобразно предметите и целите на обучение по всяка от дисциплините (учебни програми и планове) има специфика на преподаването по различните дисциплини, насочена към различни аспекти на феномена на информационното моделиране на научноизследователски текст, отразяващ записана – документална – информация.

II. Справочно-информационен апарат на поредицата

Богатият справочен апарат, който е един от атрибутите, определящи значението на поредицата „Златна христоматия на България“, включва приложения с библиографски списък на литература по „Антологията“, обособен в дяловете „Аналитика“ и „Систематика“.

Бележките към текстовете са представени съобразно двата основни раздела – лирика и епос. Друга група бележки са свързани с общи пояснения, коментар към текстовете – индивидуален и по раздели, приети съкращения, споменати в текстовете.

Особена ценност представляват бележките, обхващащи цитираните заглавия към апокрифите, ораторската проза и историческите съчинения. Те са разделени на: книги; периодични издания; библиотеки и учреждения, в книгохранилищата на които се пазят славянски ръкописи. Съкращения на библейските източници също са включени.

Изчерпателно са представени в съответни справочно-информационни разрези личните, географските и другите имена, споменати в текстовете.

Справочният апарат към „Антологията“ съдържа именен показалец; показалец на заглавията, както и ключови думи на публикациите; списък на илюстрациите, съпътстващи публикациите.

Богатството на справочните апарати и на „Ораторията“, и на „Историографията“ на „Златна христоматия на България“ също е впечатляващо. Главното е, че работейки с „Антологията“ например, студентите имат възможност да наблюдават и компаративистични модели на свързване на изучаваното от тях произведение на българската литература с целия свод от творби по хронотопа IX–XXI в. в „Ораторията“ и в научноизследователски дискурс по кардиналата език – литература – литературознание в „Историографията“.

Уникалният калейдоскоп на трикнижието „Златна христоматия на България“ не само прави изучаването на българската литература изключително ефективно, занимателно и увлекателно, но и дава възможност да се формира научноизследователски познавателен интерес към нея.

III. Лаборатория на изследване чрез поредицата

Изследователският процес, който се открива пред студентите, работещи синхронно с „Ораторията“, „Антологията“ и „Историографията“ на „Златната христоматия на България“, е многопластов и обхваща целия

алгоритъм по научноизследователската работа с т.нар. информационна решетка.

Текстовият файл, индивидуално разработван от всеки студент, се именува съобразно следния модул, например: **XXXX-NNNN-Име-Фамилия-КИ-1-2020.doc**, където: XXXX – факултетен номер на студента; NNNN – контролен номер в базата на Студентското научно общество; Име-Фамилия на студента; и КИ-1-2020 – специалност – курс – година на обучение.

На студентите е предоставен списък с предварително избрани теми съобразно профилите на специалностите им, които са библиографирани и представляват системно свързан комплекс от избрани текстове от „Златна христоматия на България“. Това е изходната база, която ги отвежда към конкретния текст за анализ, но едновременно с това студентите наблюдават и мястото на „своя“ текст в морето на българската литература, както и третирането на този текст в коментарите, бележките и пр. атрибути на справочния апарат.

Чрез трикнижието „Златна христоматия на България“ студентите пребивават в електронната библиотека ANTHOLOGICA, която допълват със своите коментари по творбите на българските писатели.

Този информационен анализ студентите извършват с помощта на т.нар. *решетка*, с която *дефрагментират* и извеждат вътрешната структура на текста, показваща на микронива неговата архитектура с акцент върху белите полета на литературознанието, фиксирани скрупулوزно от създателите на трикнижието „Златна христоматия на България“ – автори на решетките – модели (вж. по-горе, разд. I).

Информационна решетка е работно понятие, което обобщава индивидуалния прочит, свързан с обработването на информация съобразно определени академични правила – единство на език – литература – литературна критика (вж. „дейксис“ на Н. Василев и А. Куманова).

Разработеният и предоставен на всеки студент скелет (решетка) на *фрагментарен* анализ на творба от българската литература в най-пълна степен обхваща възможните характеристики на художествения текст. Цели се да бъде направен уникален оригинален и обхванат анализ на художествената тъкан посредством *деконструкция* на текста на литературни фигури и тропи, жанр, тема, мотив, теза.

Структурният модел обхваща литературоведски и библиографски анализ, обединен от крайния резултат – *дефрагментация* на проведения

анализ: изработване на академичен коментар на базата на двата (фрагментация – дефрагментация) анализа.

Ето един пример на информационна решетка, разработен от д-р Николай Василев, който се предоставя на студентите сред палитра от аналогични научноизследователски инструменти и който цитирам по предоставеното методическо указание на студентите за работа през учебната 2020/2021 г., с. 3.⁴

IV. Обобщение

„Златната христоматия на България“ сама по себе си представлява уникален интелектуален акт, който прави прехода през времената величествен полет на приобщаване към българското литературно наследство с непреходна стойност. Трикнижието ни поднася едно априорно знание, което задава златните принципи на висшата словесност. Това е една антология, която в своето трикнижие от издания, наистина е златна.

БЕЛЕЖКИ:

¹ **Златна христоматия на България:** Аналит.-синтет. архитектоника на бълг. изящно слово от IX до XXI в. (Универс. информ. модел). Кн. I „Оратория“: Уч. пособие по морфология на акад. текстописане: „Бяла светлина“ (Lux alba): Оратория за България: Божествен флорилегиум – идил. триптих [1–3]/А. Куманова, Н. Василев; Предг. А. Куманова, Н. Василев; Интродукция А. Куманова; Дейксис Н. Василев; Под ред. на И. Теофилов, о. С. Пашов; Терминолог. ред. Н. Казански; Справ.-информ. ред. Цв. Найденова ... [и др.]; Библиогр. ред. М. Максимова; Посв. на ... С. Денчев; Епигр.: „Помогни ми, Господи, да помогна на слепите да прогледнат.“ – Н. Василев; Рец. Ж. Стоянов ... [и др.]. Ново ел. изд. София: За буквите – О писменехъ, 2018. 400 [1–10; I–XV; 11–385] с.: с 281 ил. (Факлоносци; XXII)

Други справ.-информ. ред.: А. Даскалов, Д. Ралева. Други рец.: Д. Христозов, И. Петева, П. Велчев, Ж. Назърска. Показалци: именен показалец, показалец на загл. на текстовите произведения, показалец на загл. на муз. творби, показалец на съкр. на авт. и цитатите.

Юбил. изд., посв. на 65-год. на С. Денчев.

E ISBN 978-619-185-312-0

База на ел. б-ка ANTHOLOGICA.

1. изд. – 2013.

Публ.: <<http://www.sno.unibit.bg>> ; <<http://sno.unibit.bg/e-lib.html>> ;

<<http://www.ilit.bas.bg/bg/>> ; <<http://www.ilit.bas.bg/bg/structure/library.html>> ;

<<http://www.ilit.bas.bg/bg/mission/kontakti.html>> ;

<<https://www.academia.edu/37221144/Oratoria-2018.pdf>>

<https://www.researchgate.net/publication/326983718_Oratoria>.

² **Златна христоматия на България:** Аналит.-синтет. архитектоника на бълг. изящно слово от IX до XXI в. (Универс. информ. модел). Кн. II „Антология“: Уч. пособие

по лексикография на акад. текстописане/Състав., послесл. Н. Василев, А. Куманова; Науч. консултанти И. Паси ... [и др.]; Терминолог. ред. Н. Казански; Справ.-информ. ред. Д. Ралева; Библиогр. ред. М. Максимова; Граф. ред. В. Стефанова; Посв. на ... С. Денчев; Епигр.: „Помогни ми, Господи, да помогна на слепите да прогледнат.“ – Н. Василев; Рец. П. Велчев, И. Теофилов. Ново ел. изд. София: За буквите – О писменехъ, 2018, 840, ССХХVIII с.: с 283 ил. (Факлоносци; XXIII)

Други науч. консултанти: С. Денчев, М. Куманов. Речник на личните, геогр. и др. имена; Ключови думи на публ. Именен показалец, показалец на загл.

Юбил. изд., посв. на 65-год. на С. Денчев.

Е ISBN 978-619-185-313-7

База на ел. б-ка ANTHOLOGICA.

С. CLXXXV-CCI: За настоящата антология (LIBER AUREUS) (Принципи, структура, дидактика...)/Н. Василев, А. Куманова.

1. изд. – 2014.

Ново ел. изд. – 2015.

Публ.: <<http://www.sno.unibit.bg>>; <<http://sno.unibit.bg/e-lib.html>>;

<<http://www.ilit.bas.bg/bg/>>; <<http://www.ilit.bas.bg/bg/structure/library.html>>;

<<http://www.ilit.bas.bg/bg/mission/kontakti.html>>.

- ³ **Василев, Н.** Златна христоматия на България: Аналит.-синтет. архитектоника на бълг. изящно слово от IX до XXI в. (Универс. информ. модел). Кн. III „Историография“: Уч. пособие по синтактика, семантика и прагматика на акад. текстописане/Н. Василев; Науч. ред., дейксис А. Куманова; Науч. консултанти И. Паси, С. Денчев; Терминол. ред. Н. Казански; Справ.-информ. ред. Д. Ралева; Библиогр. ред. М. Максимова; Рец. Х. Мутафов ... [и др.]; Посвещава се на 1150-годишнината от Покръстването на българите; Епиграф: „Помогни ми, Господи, да помогна на слепите да прогледнат.“ – Н. Василев. Ново ел. изд. София: За буквите – О писменехъ, 2018, 282 с. (Факлоносци; X)

Е ISBN 978-619-185-008-2

Други рец.: П. Велчев, Е. Томова. – Цитирана лит. и бел. – Именен показалец, показалец на загл.

База на ел. б-ка ANTHOLOGICA.

Публ.: <<http://sno.unibit.bg>>.

1. изд. 2015 <<http://www.sno.unibit.bg>>.

Ново ел. изд. 2016 <<http://www.sno.unibit.bg>>.

- ⁴ **Автентични екзистенциални модели на поведение в народната песен „Хайдушка глава“ (когнитивен лингвистичен дискурс)**
I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):
I.1. Автор – неизвестен (автентичен словесен фолклор);
I.2. Заглавие – „Хайдушка глава“ [1];
I.3. Литературен род – лирика;
I.4. Литературен вид – стихотворение (текст на народна песен).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на когнитивна лингвистична картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на литературоведски анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – героизмът на борците за национална свобода.

IV.1.2. Сюжет – сеймени [2] разнасят „хайдушка глава“ из селата, но никой не я разпознава. Най-накрая в едно село някаква „бабичка“ познава своя син Иванчо. През сълзи старата майка изплаква мъката си с тежки думи: „Иванчо, синко Иванчо, / като та й мама родила, / като та й мама кърмила, / тъй ли е мама мисляла?“. Сеймените обясняват на опечалената майка, че е отгледала храбър и силен хайдутин.

IV.1.3. Герои – сеймени, баба (майката на хайдутината)...

IV.1.4. Образи – глава на хайдутин, девет планини, вързани ръце, билюкбашия [3]...

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (XVIII–XIX в., но не по-късно от 1826 г., когато е сложен край на еничарските корпуси в Османската империя);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (селски мегдан);

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафора, епитети, сравнение, реторичен въпрос, хипербола, плурализация, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафора – „глава юнашка“;

IV.1.6.2. Епитети – „юнашка“, „хайдушка“, „кръвнишка“...;

IV.1.6.3. Сравнение (чрез двойно отрицание): „Не ми е глава хайдушка, / хайдушка глава, кръвнишка, / я най е глава юнашка“...;

IV.1.6.4. Реторичен въпрос: „Иванчо, синко Иванчо, / като та й мама родила, / като та й мама кърмила, / тъй ли е мама мисляла?“;

IV.1.6.5. Хипербола – „Дорде сина ти уловим / девет планини минахме; / дорде му ръце вържеме / до шейсе души паднахме; / доде му глава земеме – / сам билюкбаши загина“;

IV.1.6.6. Плурализация – „Сеймени думат бабички“;

IV.1.6.7. Звукописни техники (анафори, мезофори, епианафори, алитерация, асонанс):

IV.1.6.7.1. Анафори: Доде сина ти уловим / (...) / доде му ръце вържеме / (...) / доде му глава земеме“...;

IV.1.6.7.2. Мезофори: „като та й мама родила, / като та й мама кърмила, / тъй ли е мама мисляла?“...;

IV.1.6.7.3. Епианафори: „Отдолу идат сеймени, / сеймени билюкбашии“, „Не ми е глава хайдушка, / хайдушка глава, кръвнишка“...;

IV.1.6.7.4. Алитерация: „Вървяло й мало й голямо, / главата сеир да струват“...;

IV.1.6.7.5. Асонанс: „щом си главата видяла, / викнала, та заплакала“...;

IV.2. Дефрагментация – народната песен „Хайдушка глава“ крие автентични белези на българска народнопесенна художествена структура, съотносими както със съдържанието, така и с формата на творбата. На практика това е *диалог между двама*: от една страна е *майката на хайдутината*, чиято глава сеймените разнасят по селата, от другата – някакъв *сеймен*, представен посредством плурализираната метонимия „*сеймените*“. Отношенията между тях са без алтернатива. Двамата са пожизнени врагове! Но посредством сравнение, реализирано чрез двойно отрицание – „*Не ми е глава хайдушка, / хайдушка глава, кръвнишка, / я най е глава юнашка.*“ – е постигната съпоставка, която не разграничава, а обединява антитезните изображения. Движението е скокообразно, но безапелационно, то търси и открива единство там, където единение не може да съществува: майката оплаква сина си Иванчо, а сеймените, които са го заловили и са отрязали главата

му, се възхищават на неговата храброст. Финалните два стиха – „Аферим, бабо, машиала / – йощ един такъз отхрани!“ – пораждат повече възторг и по-малко съчувствие, тъга и скръб. Образува се някакво допълнително смислово и структурно единение, което преформулира единичното (*майката*) и общото (*сеймените* и *ония*, които трябва „да си главата познаят“), за да ги постави на съвсем различна семантична плоскост: всеобщо преклонение (*на близките и на враговете*) пред героизма на борците за национална свобода...

V. МЕТОД – създаване на информационна картина на изоморфни когнитивни величини.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА И БЕЛЕЖКИ

1. Златна христоматия на България. Кн. II „Антология“. (2018). Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. София: Ново ел. изд., с. 60.
2. Сеймени (*секбани*) – букв. полицаи, жандарми, членове на еничарски корпус.
3. Билюкбашия (*бюлюкбашия*) – началник на еничарския корпус.

„Хайдушка глава“ (народна песен) (когнитивен лингвистичен дискурс)

- 1) Златна христоматия на България: Аналит.-синтет. архитектоника на бълг. изящно слово от IX до XXI в. (Универс. информ. модел). Кн. I „Оратория“: Уч. пособие по морфология на акад. текстописане: „Бяла светлина“ (*Lux alba*): Оратория за България: Божествен флорилегиум – идил. триптих [1–3]/А. Куманова, Н. Василев; Предг. А. Куманова, Н. Василев; Интродукция А. Куманова; Дейксис Н. Василев; Под ред. на И. Теофилов, о. С. Пашов; Терминолог. ред. Н. Казански; Справ.-информ. ред. Цв. Найденова ... [и др.]; Библиогр. ред. М. Максимова. Ново ел. изд. София: За буквите – О писменехъ, 2018, 400 [1–10; I–XV; 11–385] с.: с 281 ил. (Факлоносци; XXII). 1. изд. 2013 г.; 2) Златна христоматия на България: Аналит.-синтет. архитектоника на бълг. изящно слово от IX до XXI в. (Универс. информ. модел). Кн. II „Антология“: Уч. пособие по лексикография на акад. текстописане. Състав., послесл. Н. Василев, А. Куманова; Науч. консултант И. Паси ... [и др.]; Терминолог. ред. Н. Казански; Справ.-информ. ред. Д. Ралева; Библиогр. ред. М. Максимова. Ново ел. изд. София: За буквите – О писменехъ, 2018, 840, CCXXVIII с.: с 283 ил. (Факлоносци; XXIII). 1. изд. 2014. Ново ел. изд. 2015;
- 3) Василев, Н. Златна христоматия на България: Аналит.-синтет. архитектоника на бълг. изящно слово от IX до XXI в. (Универс. информ. модел). Кн. III „Историография“: Уч. пособие по синтактика, семантика и прагматика на акад. текстописане/Н. Василев; Науч. ред., дейксис А. Куманова; Науч. консултант И. Паси, С. Денчев; Терминолог. ред. Н. Казански; Справ.-информ. ред. Д. Ралева; Библиогр. ред. М. Максимова. Ново ел. изд. София: За буквите – О писменехъ, 2018, 282 с. (Факлоносци; X). 1. изд. 2015. Ново ел. изд. 2016.

“THE GOLDEN CHRESTOMATHY OF BULGARIA” IS INDEED PRICELESS (The Tribook – a tool for teaching “Academic Writing”)

Abstract: Review of the three-books: 1) *Golden Chrestomathy of Bulgaria: Analyt.-synth. architectonic of the Bulg. refined speech from IX to XXI c. (Univ. inform. model). Vol. I “Oratory”: Manual on morphology of the academic writing: White Light (Lux alba): Oratory for Bulgaria: Devine florilegium – idyl. triptych: [1–3]/A. Kumanova, N. Vasilev; Preface A. Kumanova, N. Vasilev; Introduction A. Kumanova; Deixis N. Vasilev; Ed. I. Teofilov, ft. S. Pashov; Terminol. ed. N. Kazanski; Ref.-inform. ed. Tsv. Naydenova ... [et al.]; Bibliogr. ed. M. Maximova. New el. ed. Sofia: Za bukvite – O pismeneh, 2018, 400 [1–10; I–XV; 11–385] p.: with 281 ill. (Torchbearers; XXII). 1. ed. 2013;* 2) *Golden Chrestomathy of Bulgaria: Analyt.-synth. architectonic of the Bulg. refined speech from IX to XXI c. (Univ. inform. model). Vol. II “Anthology”: Manual on lexicography of the academic writing/Comp., epil. N. Vasilev, A. Kumanova; Sci. adv. I. Pasi ... [et al.]; Terminol. ed. N. Kazanski; Ref.-inform. ed. D. Raleva; Bibliogr. ed. M. Maximova. New el. ed. Sofia: Za bukvite – O pismeneh, 2018, 840, CCXXVIII p.: with 283 ill. (Torchbearers; XXIII). 1. ed. 2014. New el. ed. 2015;* 3) *Vasilev, N. Golden Chrestomathy of Bulgaria: Analyt.-synth. architectonic of the Bulg. refined speech from IX to XXI c. (Univ. inform. model). Vol. III “Historiography”: Manual on syntactic, semantics and pragmatics of the academic writing/N. Vasilev; Sci. ed., deixis A. Kumanova; Sci. adv. I. Pasi, S. Denchev; Terminol. ed. N. Kazanski; Ref.-inform. ed. D. Raleva; Bibliogr. ed. M. Maximova. New el. ed. Sofia: Za bukvite – O pismeneh, 2018, 282 p. (Torchbearers; X). 1. ed. 2015. New el. ed. 2016. In Bulg..*

Keywords: *Golden Chrestomathy of Bulgaria – monographs – manuals of academic writing: Vol. I “Oratory” (on morphology) Vol. II “Anthology” (on lexicography), Vol. III “Historiography” (on syntactic, semantics and pragmatics) (Sofia, 2013–2018: diff. ed.) – teaching by the method of the information screen.*

Assist. Prof. Polly Mukanova, PhD
University of Library Studies and Information Technologies
119, Tsarigradsko shoes Blvd.
1784 Sofia, Bulgaria
E-mail: p.mukanova@unibit.bg

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ
REVIEWS AND ANNOTATIONS

**„ДОКУМЕНТАЛНИ ИЗТОЧНИЦИ И СИМВОЛНА ВИЗУАЛИЗАЦИЯ
НА МАСОНСТВОТО“**

Мони Алмалех

Нов български университет

Резюме: Дисертацията на Владимир Левчев разглежда документалните извори и реалната информация за историята на масонството в Британската империя и САЩ в периода XVI–XIX в. В България липсва подобно изследване, базирано на документи, издирени в библиотеки и музеи в Обединеното кралство и САЩ. Документалната база позволява на автора да очертае реалните исторически факти, митове, фалшификации и историческите процеси в Европа и в „задморските територии“ на Британската империя, довели до създаването на Съединените американски щати. Левчев разкрива философията на масонството в синтеза ѝ с идеите на Просвещението и езотеричното. Рецензията посочва приносите на труда.

Ключови думи: масонство; САЩ; документи; общество; историческо развитие.

Темата за масонството традиционно попада в полето на конспиративните теории, което определя и сериозния приносен характер на научните работи в това изследователско поле. Именно това изначално определя и приносния характер на дисертационното изследване на Владимир Левчев „Документални източници и символна визуализация на масонството“.

Обект на изследването в дисертационния труд е философията на масонството, така, както е отразена в документалните източници за неговото възникване и развитие във Великобритания и САЩ, включително масонски библиотеки и периодика. Левчев старателно е издирил и изучил документите в библиотеки и музеи в Обединеното кралство и в САЩ.

Предмет на изследването е отсяването на научно доказаните факти от митовите за културно-историческото значение на масонството.

Авторът си поставя три главни цели:

1. Да разгледа и обобщи достоверните извори и реалната информация за историята на масонството в Англия и в САЩ;

2. Да анализира синтеза от езотерично и социално във философията на масонството, както и очертаването на синтетичността в тази философия, обединяваща идеите на Просвещението с езотеричното;

3. Да определи ролята на масонството в историческото развитие на английското и американското общество от XVIII в. насам.

Конкретните задачи за постигането на тези цели са очертани адекватно, както и изпълнението им в главите от изложението е съобразно целите.

Лично аз смятам, че научната разработка има много висока стойност не само поради липсата на подобно изследване, а и с оглед на съвременните политически и ментални реалности.

САЩ са уникални в историята на британските колонии с извоюваната политическа и духовна независимост, подчинена на принципи, различни от принципите на европейското монархическо битие и мислене – и през вековете, и днес. Лично аз не приемам министър-председателят на съвременна Канада да коленичи пред невръстно дете от кралската фамилия на Обединеното кралство, както се случи през 2018 г. при посещение на членове на кралското семейство в Канада. Въпреки тесните връзки между САЩ и Обединеното кралство подобно срамно, по мое мнение, действие не може да се случи в изпълнение на президента на САЩ. И не би трябвало да се случва в никоя държава, най-малкото, защото европейските империи притежават „авторското право“ върху поредицата хитлеризъм, фашизъм, безчовечния антисемитизъм, сред които робството не е основано на военнопленнически труд, а на расово-социален критерий. В състезанието между европейските империи за мотивиране на тристагодишната робовладелческа търговия, икономическата експлоатация и натрупаните огромни богатства е намерен мотив/причина – Библията! Тълкуването, че проклятието на Ной е върху чернокожите хора, не отговаря на библейския текст.

Съвременното състояние на масонството не е обект, предмет или цел на труда на Владимир Левчев, но моето мнение е, че този негов труд е различен от всичко, излизало досега в България, с изключение на една статия на Левчев (2018).

В статията авторът анализира един вечно актуален проблем: взаимовръзката между властта и натрупаните знания, или както Умберто Еко нарича натрупаната обща и специализирана култура от всички области – енциклопедия. В контекста на възникването на масонското движение в някогашната Британска империя, бащите на американската Конституция са високообразовани членове на масонското движение. По мое мнение една от множеството причини за икономическото и политическото проспериране на САЩ е мъдро съставената Конституция. Статията разчита, както е винаги в текстовете на Левчев за основаването на масонството, на документални източници и информация. А това според мен е ключово за оценката на неговите текстове. Те не гъмжат от емоционално

мотивирани мнения, а коментарите се извличат на базата на историко-документалните факти.

От друга страна, напълно стандартно възникват критики на текстовете на Владимир Левчев, че едва ли не са написани за масовия читател. Това не е невярно, но трябва ясно да се изтъкне, че такова впечатление е измамно именно поради документалната база, върху която стъпва авторът. Другата причина за подобна критика е талантът на Владимир Левчев да пише не само поезия, пиеси или литературна критика и анализи. В текстовете на Левчев, посветени на възникването на масонското движение, се проявява способността му да представя на разбираем и красив български език факти, данни, становища, които не са изказани с типичната стилистична характеристика на научния стил – понижена употреба на лични глаголни форми, повишена употреба на нелични глаголни форми, дълги и сложни изречения. В научния стил на книжовния език такива параметри са позволени, но те правят езика тромав и текста – труден за четене. Не така стоят нещата с текстовете на Владимир Левчев.

Дисертационният труд е важен не само поради документалната си стойност, но и с оглед на актуалната българска обстановка с поуците, които може да се извлекат, и с възпитателното си въздействие. Това е общото между предложения за конкурса дисертационен труд и книгата на Левчев (2011). Другата обща черта е, че високият, но разбираем стил проследява не само документите, но и оценки на автора. Тази особеност на стила на докторанта позволява редица оценки да са достъпни и възможни за цитиране от научнопопулярни източници. Такъв е случаят със статията „Масоните – скритият код в българската история“ на Арнаудова (2017): „В книгата си „Масонството: митове и факти“ Владимир Левчев пише, че масонската морална система не се различава от ценностите на хуманизма. Според Левчев ложата, в която всички са равни и ръководени от свободно избран Майстор, е умален вариант на демократичното общество“.

Арнаудова (2017) посочва и друго мнение на Левчев: *„Масоните също вярват, че Светото писание има тайно значение, отвъд буквалния смисъл на текста. Според Владимир Левчев те търсят изгубеното Слово на Архитекта на Вселената – Божията мъдрост“*.

Бих се спрял на някои основни моменти от дисертационния труд.

Всяка държава има своите актуални проблеми, но Съединените американски щати са уникална държава с масираното участие на масони при възникването и изграждането на тази република и историческите факти за това са показани и доказани в труда. А Обединеното кралство наистина е мястото на възникване на съвременното масонство. Разработката анализира историческите условия, социалната и политическата среда на Острова и в Европа, позволили раждането на това фратернално общество. Това общество е пълно изключение от социалните порядки на XVI–XIX в. с това, че хора от различни класи, а много скоро след началото, в САЩ, и от различни раси, стават негови членове. По мое мнение и снимковият

материал в главата „Приложение“ допринася за стойността на труда, защото илюстрира библиографските източници и как бащите на Конституцията на САЩ възпльщават в градоустройството (най-важните сгради, ландшафта и транспортните артерии на столицата на САЩ) символизма на масонството, поставяйки в основата на свободната държава единството на оперативен и символен занаят.

Методиката, която Владимир Левчев е избрал и прилага, е адекватна на сложното явление, наречено масонство, поради неговата двойствена природа – възникване от оперативен занаят и прерастване в символен занаят, съпроводено с богата символика, заимствана от древни универсални символи и мита за построяването на Храма от Соломон и поканените от него майстори. В същото време масонството изисква научно познание, а от трета страна, вярата в Бог, наричан Архитект на Вселената. Така методът е интердисциплинарен подход, включващ методите на библиографията, историята, семиотиката и културологията, както и общите методи на научното познание: анализ, синтез, индукция, дедукция, сравнение, аналогия, обобщение; анализ и критична оценка на историческата и теоретичната литература по въпроса (монографии, статии, студии и др.), но и анализ и критична оценка на ненаучни публикации, съдържащи конспиративни теории и митове за масонството; анализ и критична оценка на музейни сбирки, ритуални предмети и архитектурни пространства, документи и устни свидетелства; анализ на символи, алегии и ритуали.

Дисертацията няма как да анализира комуникативните отношения между масонството и обществените институции, по простата причина, че масонството остава тайна общност. Що се отнася до САЩ, поради ключовата роля на масонството в историята на Съединените американски щати, комуникацията на масонството с обществените институции в тази държава е най-видна и най-освободена от изискването за тайност, мотивирано исторически, както е посочено в текста.

Трудът е написан от майстор на словото, така че научните анализи и подходи не губят, но в същото време е четивен, на висок, но разбираем стил.

Научните приноси на труда може да бъдат изброени така:

Досега не съществува текст в България, който подробно да посочва и анализира библиографските източници, съдържащи информация за възникването на фратерналното общество „Свободни зидари“ (масонство). В своя преглед на личностите, изиграли важна роля в създаването и разпространението на масонството, Владимир Левчев не само посочва най-старите документи и библиотеки, в които се пазят, включително интернет източниците, но и изгражда мотивирани логически хипотези за пътищата и действията на много от тези общественици, които не са намерили документално фиксиране. Именно тази документална част от изследването е изключителен принос на автора в българския контекст от публикации за масонството, сред които липсва описание на корените на това фратернално общество със световно разпространение.

По мое мнение важен принос е подчертаването на факта, че тоталитарните режими са несъвместими със свободното зидарство като тайно общество и масонското движение бива забранено в тоталитарните режими на XX в. Левчев правилно посочва, че това движение търпи забрана и анатема от Църквата поради деистичния мироглед, наличието на универсални символи в ритуалите и регалиите му, но най-вече поради верската и расовата толерантност в него. Впрочем дори външно погледнато, на същото отхвърляне са подложени и мистичните школи в монотеизма, характеризиращи се с търпимост към Другия – кабалисти и суфи са преследвани, в диахронен план, от ортодоксалните религиозни институции и власти в юдаизма, християнството и исляма.

Принос е посочването на вплитането на принципите на масонството в основите на демокрацията като социална система. Днес, в постмодерната епоха, тези демократични принципи са широко проповядвани и прилагани от много държави, а в труда са маркирани разклоненията и версиите на масонството, съществуващи днес, както и пиковите и спадовете на популярността на масонството.

Принос е анализът на философията на масонството, включваща вяра в Бога, универсални символи, мита за построяването на Храма от Соломон и майсторите, поканени от него, но и разбирания за социалното устройство, които кореспондират с демократичното устройство на обществото.

По мое мнение хипотезата на Левчев за произхода на масонството, съчетаваща и двете налични досега теории, е мотивирана логически, психологически и документално („Стари предписания“ или „Готически конституции“, документи на Зидарски занаятчийски организации, най-старият от които датира от края на XIV в.). Според едната масонството произлиза от „оперативния занаят“ на строителите – каменоделци на катедрали през Късното средновековие, а според другата Свободното зидарство произлиза от Ордена на рицарите тамплиери. Левчев мотивира пресечната точка между двете теории още от XII в., в лицето на Бернар от Клерво, който е духовен баща на Ордена на тамплиерите, но също и идеолог на строителството на първите готически катедрали.

Приносни също са мотивирането на „излизането на светло“ на масонството в Англия именно през 1717 г. с анализ на историческите факти в островното кралство и в Европа, както и изложението за влиянието на масонството върху Американската революция и ролята му при създаването на Съединените американски щати, с документи и снимков материал. Цялостността на приносите се оформя от анализа на конспиративните теории и реалната роля на масонството, разкрита чрез документи и исторически факти.

Важен принос е разкриването в цялост на фратернално общество, което за различни хора и общности е неприемливо и противоречиво: Църквата не одобрява масонството поради уважението му към науката, както и поради възможността хора от различни религии да съжителстват във

фратерналната общност; тоталитарните режими забраняват масонството поради изискването за вяра в Бог; монархиите не одобряват масонството поради привързаността му към демократичното републиканско разбиране за обществото и възможността хора от различни социални слоеве да битуват във фратерналната общност.

ЛИТЕРАТУРА

Арнаудова, Д. (2017). Масоните – скритият код в българската история.

National geographic 1. Достъпно на

<https://www.nationalgeographic.bg/?cid=126&article=5348>. Посетено на 21.07.2018 г.

Левчев, В. (2011). *Масонството: митове и факти*. София: Enthusiast, 144 с.

Левчев, В. (2018). Масонството – взаимовръзка между знание и власт. – В: *Балканистичен форум*, 2, 182–190.

REFERENCES

Arnaudova, D. (2017). Masons – the hidden code in Bulgarian history. *National geographic 1*. Available at

<https://www.nationalgeographic.bg/?cid=126&article=5348>. Accessed on 21.07.2018.

Levchev, V. (2011). *Freemasonry: myths and facts*. Sofia: Enthusiast, 144 p.

Levchev, V. (2018). Freemasonry – the relationship between knowledge and power. – V: *Balkan Forum*, 2, 182–190.

“DOCUMENTARY SOURCES AND SYMBOLIC VISUALIZATION OF FREEMASONRY”

Abstract: *Vladimir Levchev's dissertation examines documentary sources and real information about the history of Freemasonry in the British Empire and the United States during XVI–XIX c. Bulgaria lacks such research based on documents found in libraries and museums of the United Kingdom and the United States. This allows the author to outline the real historical facts, myths, falsifications, and historical processes in Europe and in the “overseas territories” of the British Empire that led to the creation of the United States. Levchev reveals the philosophy of Freemasonry in its synthesis with the ideas of the Enlightenment and the esoteric. The review indicates the contributions of the work.*

Keywords: *Freemasonry; USA; documents; society; historical development.*

Prof. Mony Almalech, PhD, DSc
New Bulgarian University
1618 Sofia, Bulgaria
21 Montevideo str.
E-mail: almalech@abv.bg

УКАЗАНИЯ ЗА АВТОРИТЕ

Списание „Издател“ разглежда само ръкописи, които попадат в неговия тематичен обхват и са оформени в съответствие с настоящите Указания. Изпратените статии трябва да съдържат оригинални научни резултати и идеи.

С изпращането на ръкопис или илюстрация до редакцията на списание „Издател“ авторът се съгласява да преотстъпи правата за анонсиране, публикуване и разпространение в изданията на издателството. Авторските права на публикуваните текстове и илюстрации са собственост на издателството за срока, определен в ЗАПСП.

След получаването му ръкописът преминава процедура на оценка от двама анонимни независими рецензенти и проверка чрез софтуер за плагиатство. На базата на препоръките на рецензентите и проверката се взема решение за публикуване или отхвърляне на ръкописа. Списанието си запазва правото да не публикува текст, за който при проверката е установена степен на подобие, надвишаваща 20%.

Не се разглеждат ръкописи, които са публикувани, подготвят се за печат или са изпратени до друго издание. Преди да публикува ръкопис, списанието си запазва правото да поиска писмена декларация от автора за оригиналността на текста и описаните в него резултати, както и че към настоящия момент ръкописът не е предложен за публикуване или публикуван в друго издание.

Решението за публикуване на ръкопис се определя от препоръките на рецензентите и не означава непременно съгласие на редакцията със застъпването от автора идеи. Редакторите могат да редактират ръкопис, когато това е необходимо.

Авторите, както и техните научни или учебни организации, не дължат заплащане за публикуване в списанието и не получават хонорар за публикувани текстове.

Авторите на приетите за публикуване ръкописи получават потвърдително съобщение в рамките на шест месеца от датата на предоставяне. При липса на отговор в рамките на шест месеца от датата на предоставяне ръкописът се смята за отхвърлен и авторът има право да го предостави за разглеждане в друго списание. Материали, които не са одобрени за публикуване, не се връщат на авторите.

Нарушаването на настоящите Указания или на етичните принципи за публикуване на научни текстове ще се смята за отказ от сътрудничество между автора и изданието за в бъдеще.

Общи указания

За оформяне на ръкописите се използва стандартна текстообработваща програма. Приложенията под формата на графики, таблици или илюстрации трябва да са годни за четене и обработка с масово използвани за подобни цели програми.

Не се поощряват:

- подробното представяне в текста на общодостъпни теоретични постановки;
- посочването на литература, която не е ползвана в текста;
- самоцитиранията (препоръчва се позоваването на собствени изследвания да става в бележка под линия, а не в цитираната литература).

Ръкописите и илюстрациите се изпращат в електронен вид – като приложен файл (attachment) към съпровождащото писмо на електронен адрес publisher@unibit.bg или на диск на следния адрес за кореспонденция: УниБИТ 1, бул. „Цариградско шосе“ № 119, София 1517, България, кабинет 201, за списание „Издател“.

Подготовка на ръкописа

Ръкописите може да бъдат предоставени от автора на български или на английски език.

Препоръчителният обем на ръкописа е до 25 000 знака (с паузите между знаците) – без специфични изисквания по отношение на шрифт или начин на форматиране. Не се поощрява специфично форматиране в основния текст (булети, табулатори, подчертаване).

Ръкописът се структурира по следния начин:

На основния език на текста се изписват: заглавие на статията; име и институция на автора (без академични степени и длъжности); резюме и ключови думи; пълен текст; благодарности; приложения; бележки; литература. Ако текстът не е на английски език, следват: литература на латиница – транслитерирана или преведена; заглавие, резюме и ключови думи на английски език; пълна визитка на автора с академична позиция, име на организация, данни за персонална регистрация в научни бази, пощенски и електронен адрес – на английски език. Когато основният текст е на английски език, в края на публикацията се добавя единствено подробна визитка на автора.

Таблицы, фигури, илюстрации и техните надписи се представят както в основния текст, така и като отделен файл. Ако обемът им не позволява поставяне в основния текст, задължително трябва да бъде посочено мястото им в текста – таблица 1, фиг. 2 и т.н.

Оформяне на бележки и литература

Благодарностите и бележките се изписват само на езика на основния текст – в края на ръкописа. Мястото на бележките се маркира в текста на статията с арабски цифри като горни индекси, а самите бележки се оформят в общ параграф като endnotes.

Ползваната литература (ако основният текст не е на латиница) се изброява в два отделни параграфа в края на ръкописа. В първия параграф литературата се изброява в оригинал. Във втория параграф се повтаря на латиница – в оригинал, транслитерирано или преведено, съдържанието на предишния параграф.

Списъкът на използваната литература съдържа литературни източници, които са достъпни за проверка или справки. Мястото на всички останали източници, включително от интернет, е в раздела „Бележки“, заедно с допълнителни обяснения или сведения, свързани с основния текст.

Представянето на литературните източници се оформя по следния ред: автор, година на издаване, заглавие, град на издаване и име на издателя (печатницата). Примерите по-долу показват как трябва да става това.

Списания

ЛИТЕРАТУРА

Николов, Г. (2018). Марко Поло. Безсмъртно е твоето море. *Издатель, том XX, брой 1*, 54 – 58.

REFERENCES

Nikolov, G. (2018). Marko Polo. Bezsmartno e tvoeto more. *Izdatel, vol. XX, issue 1*, 54 – 58.

Такива източници се цитират в основния текст като (Nikolov, 2018). При необходимост от посочване на конкретна страница тя се изписва след двоеточие (Nikolov, 2018: 55 – 57)

Книги

ЛИТЕРАТУРА

Иванов, А. (2020). *Скритите оръжия в рекламата*. София: Изток-Запад.

REFERENCES

Ivanov, A. (2020). *Skritite orazhiya v reklamata*. Sofia: Iztok-Zapad.

Такива източници се цитират в основния текст като (Ivanov, 2020). При необходимост от посочване на конкретна страница тя се изписва след двоеточие (Ivanov, 2020: 56).

Книги/сборници с редактор

Carman, T. (2005). On the Inescapability of Phenomenology (pp. 67 – 89). In: Smith, D. W. & Thomasson, A. L. (Eds.). *Phenomenology and Philosophy of Mind*. Oxford: Clarendon Press.

Коректури

Преди публикуване на ръкописа авторът ще получи коректура, която да прегледа и върне в редакцията в срок от една седмица. На този етап не са допустими значими промени в текста.

Отпечатъци

Публикуването се обявява на автора с писмо, съдържащо .pdf на статията. Авторът може да ползва отпечатък на своя труд в полза на кариерното си развитие или за комуникация с други изследователи.

GUIDELINES FOR AUTHORS

Izdatel (Publisher) journal considers only manuscripts that fall within its thematic scope and are in accordance with these Guidelines. Submitted articles must contain original scientific results and ideas.

By sending a text or illustration to Izdatel journal, the author agrees to assign the rights to announce, publish and distribute in Izdatel publications. The copyright of the published texts and illustrations is the property of the publishing house for the term specified in The Copyright Law.

Upon receipt, the text undergoes an evaluation procedure by two anonymous independent reviewers and verification through plagiarism software. Based on the recommendations of the reviewers and the plagiarism software, a decision is made to publish or reject the text. The journal reserves the right not to publish a text for which the degree of similarity exceeding 20% has been established during the plagiarism check.

Texts that have been published, are being prepared for printing or have been sent to another publisher are not considered. Before publishing a text, the journal reserves the right to request a written declaration from the author about the originality of the text and the results described in it, as well as that at present the manuscript has not been offered for publication or published in another edition.

The decision to publish a text is determined by the recommendations of the reviewers and does not necessarily imply the consent of the editors to the ideas presented by the author. Editors can edit a text when needed.

Authors, as well as their scientific or educational organizations, do not have to pay a fee for publication in the journal and do not receive a fee for published texts.

Authors of submitted for publication texts receive a confirmation message within six months from the date of submission. In the absence of a reply within six months from the date of submission, the manuscript shall be deemed rejected and the author has the right to submit it for consideration in another journal. Materials that are not approved for publication are not returned to the authors.

Violation of these Guidelines or of the ethical principles for publishing scientific texts will be considered as a refusal to cooperate between the author and the publisher in the future.

General guidelines

A standard word processing program is used to format the manuscripts. Applications in the form of graphs, tables or illustrations must be readable and easy to process with programs widely used for such purposes.

We do not encourage:

- the detailed presentation in the text of publicly available theoretical statements;
- the indication of literature not used in the text;
- self-citations (it is recommended to refer to one's own research in a footnote and not in the cited literature).

The texts and illustrations should be sent in electronic form – as an attachment to the e-mail address: publisher@unibit.bg or on a disk to the following address for correspondence: UniBIT-1, 119 Tsarigradsko Shosse Blvd., Sofia – 1784, Bulgaria, office 201, for IZDATEL magazine.

Text preparation

Texts can be provided by the author in Bulgarian or English.

The recommended volume of the text is up to 25,000 characters (spaces included) – without specific requirements in terms of font or formatting. Specific formatting in the main text (bullets, tabs, underlining) is not encouraged.

The text is structured as follows:

In the main language of the text are written: title of the article; name and institution of the author (without academic degrees and positions); summary and keywords; full text; acknowledgements; appendices; notes; literature. If the text is not in English: literature in Latin – transliterated or translated; title, summary and keywords in English; full business card of the author with academic position, name of organization, data for personal registration in scientific databases, postal and e-mail address – in English. When the main text is in English, only a detailed business card of the author is added at the end of the publication.

Tables, figures, illustrations and their captions are presented both in the main text and as a separate file. If their volume does not allow placement in the main text, their place in the text must be indicated – Table 1, Fig. 2, etc.

Notes and References

Acknowledgments and notes are written only in the language of the main text – at the end of the text. The place of the notes is marked in the text of the article with Arabic numerals as superscripts, and the notes themselves are formed in a general paragraph as endnotes.

References (if the main text is not in Latin) are listed in two separate paragraphs at the end of the text. In the first paragraph, the literature is listed in the original. In the second paragraph the content of the previous paragraph is repeated in Latin (if original), transliterated or translated.

The list of used literature contains sources that are available for review or reference. The location of all other sources, including the Internet, is in the Notes

section, together with additional explanations or information related to the main text.

The presentation of the literary sources is formed in the following order: author, year of publication, title, city of publication and name of the publisher (printing house). The examples below show how this should be done.

Journals

REFERENCES

Nikolov, G. (2018). Marko Polo. Bezsmartno e tvoeto more. *Izdatel*, vol. XX, issue 1, 54 – 58.

In the text this should be referred to as: (Nikolov, 2018). If a certain page needs to be pointed out, it should be preceded by a colon (Nikolov, 2018: 55 – 57)

Books

REFERENCES

Ivanov, A. (2020). *Skritite orazhiya v reklamata*. Sofia: Iztok-Zapad.

In the text this should be referred to as: (Ivanov, 2020). If a certain page needs to be pointed out, it should be preceded by a colon (Ivanov, 2020: 56).

Books/edited proceedings

Carman, T. (2005). On the Inescapability of Phenomenology (pp. 67 – 89). In: Smith, D.W. & Thomasson, A. L. (Eds.). *Phenomenology and Philosophy of Mind*. Oxford: Clarendon Press.

Proofreading

Before publishing the text, the author will receive a proofreading to review and return to the editors within a week. No significant changes to the text are allowed at this stage.

Printing

The publication is announced to the author with a mail containing .pdf of the article. The author can use the imprint of his work for the benefit of their career development or for communication with other researchers.

Акад. Благовест Сендов произнася тържествено слово по повод честването на XVII национална конференция „Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век“, 1 ноември 2019 г., Национална Библиотека „св. св. Кирил и Методий“.

Снимка на Акад. Благовест Сендов с носителите на Национална награда „Акад. Благовест Сендов“ за принос в образованието и науката, връчени на официална церемония на 1 ноември 2019 г.,
Национална Библиотека „св. св. Кирил и Методий“.
От ляво на дясно: Акад. Благовест Сендов, д-р Ангел Ангелов, проф. Лазар Груев

ИЗДАТЕЛ

„За буквите – О писменех“
Университет по библиотекознание и
информационни технологии

ДИРЕКТОР

Гл. ас. д-р Диана Стоянова
бул. „Цариградско шосе“ № 119,
ет. 2, кабинет 213
София 1784, България
тел.: +359 879 14 83 85
е-поща: d.stoyanova@unibit.bg

Списание „Издатель“ излиза два пъти
годишно: книжка 1 – януари – юни;
книжка 2 – юли – декември.
Формат: 70/100/16. Печатни коли: 5.

PUBLISHER

„Za Bukvite – O pismeneh”
University of Library Studies and
Information Technologies

DIRECTOR

Assist. Prof. Diana Stoyanova, PhD
119, Tsarigradsko Shosse Blvd.,
fl. 2, office 213
Sofia 1784, Bulgaria
tel.: +359 879 14 83 85
e-mail: d.stoyanova@unibit.bg

Publisher Journal is published twice a
year: book I – January – June;
book II – July – December.
Size: 70/100/16. Printed Quires: 5.

ISSN: 1310-4624

ISSN: 1310-4624

Очакваме вашите предложения за научни публикации и рецензии, които да бъдат публикувани в юнската книжка на сп. „Издател“ (2020), на адрес: publisher@unibit.bg